

PROSVETNI DELAVEC

Plenarna seja Republiškega odbora sindikata prosvetnih in znanstvenih delavcev Slovenije

Družbeno upravljanje in samoupravljanje v učno-vzgojnih ustanovah

Referat ljudske poslanke, predsednice republiškega odbora Sindikata prosvetnih in znanstvenih delavcev LRS prof. Slavice Zirkelbachove

20. novembra je bila v Domu sindikatov plenarna seja republiškega odbora Sindikata prosvetnih in znanstvenih delavcev Slovenije. Udeležili so se številni gostje, med njimi predsednik sveta za šolstvo Ludvik Gabrovšek, predsednik republiškega odbora javnih uslužbencev Marjan Jenko, član tajništva Republiškega sveta Zveze sindikatov LRS Ivo Tavčar, direktor Zavoda za napredek šolstva Vladimir Cvetko, samostojni svetnik pri sekretariatu sveta za šolstvo Kavčič Ranka in drugi.

Na dnevnem redu je bilo — poleg razgovora o predosnutku ustave in njegovega študija — vprašanje družbenega upravljanja v vzgojno-izobraževalnih ustanovah in pa formiranje ter delitev dohodka, stimuliranje kvalitete.

Ko v razpravah o novi ustavi posvečamo vsaj pozornost delovnemu človeku v pogojih družbenega upravljanja in samoupravljanja, je prav, da posvetimo del razprave današnjega plenuma tudi vprašanju, kako se prosvetni delavci vključujejo v proces humanizacije naše družbe s tem, da v procesu osamosvajanja šol ustvarjajo nove socialistične odnose v vzgojno izobraževalnih ustanovah.

Družbeno upravljanje, ki ga razvijamo že šest let, spreminja naše šole v samostojne družbene ustanove, ki učno-vzgojni proces prilagajajo potrebam družbenega in gospodarskega razvoja, prosvetnega delavca pa v družbenega delavca, ki mu je družba poverila najodgovornejšo nalogo — sodelovati pri vzgoji in izobraževanju mladine.

Sola in prosvetni delavci so postajali samostojni po vsebini dela, pravno in ekonomsko pa so bili še vedno vključeni v administrativno birokratski sistem, ki je kmalu začel ogrožati učno-vzgojno delo s tem, ko je prosvetnega delavca postavil v naši družbi v neenakopraven položaj in ga začel demoralizirati, zlasti ko so se v gospodarskih organizacijah pokazali prvi ekonomski uspehi delavskega samoupravljanja.

Nujnost, spremeniti tudi ekonomski položaj šole in prosvetnih delavcev, je začel uresničevati temeljni zakon o financiranju šolstva, ko je uvedel v učno-vzgojne ustanove delitev dohodka po delu.

Uveljavljanje sistema dohodka že prinaša nove odnose v učno-vzgojne ustanove. Krepi posamezne organe družbenega upravljanja in uveljavlja delovni kolektiv kot organ samoupravljanja. Novi odnosi pa se razvijajo zelo različno glede na družbeno politično razgledanost ter zrelost kolektiva in šolskega odbora, glede na pomoč družbenih činiteljev — tako SZDL in sindikata, — pa tudi glede na to, ali so ObLO oziroma Sveti za šolstvo do šolskih kolektivov nezaupljivi ali pa pesimistično razpoloženi in se boje deformacij, ki bi lahko nastale tam, kjer bi v kolektivu prevladali negativni elementi. Izkušnje nam že kažejo, da so imeli najbolj prav tisti ljudski odbori, ki so šolam zaupali in prenesli vrsto pravic na šolske odbore in delovne kolektive pa tudi ob začetnih napakah in težavah strpno čakali, kdaj bo sistem dohodka začel delovati tak, da se bo občutno izboljšalo učno-vzgojno delo.

kažejo težnjo, naj bi ostalo vse po starem, tako v odnosih kot v delitvi dohodka. Pravilnike so priredili tako, da je osebni dohodek čim bližje starim plačam po plačilnih razredih — razen kolikor se je vsem povzela. Ne skrbe, da bi bilo nagrajevanje stimulativno in bi se skladalo z vloženim delom in uspehom. Drugod zopet je prodrla težnja, da bi čim več sredstev namenili za osebne dohodke, češ da je denarja za ustrezno delitev premalo. Materialne izdatke so pripravili krčiti, kar je najbolj mogoče, pa čeprav uče v slabo zakurjenih prostorih, brez potrebnih učil in neurejeni stavbi. Največkrat je delo takšnih učno-vzgojnih kolektivov formalno, brez potrebne ustvarjalnosti, pa tudi odnosi med učitelji in mladino niso v skladu z odnosi, kakršne razvijamo v socialistični družbi. Ponekod se kolektivno branijo kvalificirani učni moči in se na škodo kvalitete pouka preobremenjujejo z nad-

urami. Take nepravilnosti kažejo na nezrelost kolektiva in šolskega odbora. Ne eden ne drugi se še ne zavedata odgovornosti, nalog, ki jih jima je družba zaupala.

Nekaj šolskih kolektivov je sprejelo samoupravne akte in jih tudi upoštevajo, vendar brez teženj, da bi jih izpolnjevali in izboljšali. Ti pravilnikov in pravil največkrat niso izdelali sami iz svojih pogojev, pač pa so jih prevzeli po drugih ustanovah in jih slabo prilagodili svojim potrebam in možnostim. Osebni dohodek delijo predvsem po obsegu dela, ne iščejo pa stimulacije za uspeh, češ da je premalo sredstev. Če se v takem sistemu uveljavljajo posamezniki v negativno smer, je kolektiv kaj hitro demoraliziran in teži nazaj v proračunski sistem. Večkrat kolektivi tudi premalo uveljavljajo pravice, ki so si jih s pravili zagotovili, in prepustijo še vedno večino problemov v odločanje upravitelju in šolskemu odboru.

materialne pogoje za delo šole, za zdravstveno zaščito učencev, za reševanje socialnih problemov učencev, sodelovanje v družbenim okoljem, za sodelovanje s starši. Skupno pomagajo pri organizaciji družbenega, kulturnega in zabavnega življenja mladine, skrbijo za razvoj telesne vzgoje in tehnične vzgoje. Skupno upravljajo in proučujejo uspehe šole, dopolnjujejo oziroma izdelujejo in sprejemajo učne načrte. Sprejemajo pravila ustanove, finančni načrt in zaključni račun, pravilnik o delitvi dohodka in o delitvi osebnega dohodka. Skrbijo za pravilno uporabo družbenih sredstev. Sprejemajo nove člane kolektiva in predlagajo vodjo ustanove.

Delovni kolektiv naj bi sestavljali vsi pedagoški, administrativni in tehnični delavci, ki so v učno-vzgojni ustanovi v rednem delovnem razmerju.

V osnovni šoli naj bi bili vključeni v delovni kolektiv matične oziroma centralne šole tudi vsi prosvetni delavci, ki uče na podružničnih šolah. Izkušnje so namreč pokazale, da je sistem dohodka zlasti na nižjeorganiziranih šolah nemogoče uveljaviti in tudi pogodbeni odnos s skladom ni bil stimulativen. Zato naj bi podružnične šole postale oddelki matične šole, učitelji pa bi se vključili v delitev dohodka v delovnem

kolektivu, s katerim so bili že doslej večinoma pedagoško povezani. Vsekakor bo pa potrebno odnose med centralno šolo in zunanjimi oddelki v pravilih jasno opredeliti in prav tako tudi v pravilnikih pravilno stimulirati učitelje, ki delajo v težjih pogojih.

V večjih kolektivih so se že izoblikovali sveti kolektiva, ki so imeli sprva pedagoško vlogo, pa so se v praksi že razvili v nekaj upravnih odbor, ki je zlasti na velikih šolah, kjer ni mogoče pogosto sklicevati vsega delovnega kolektiva, prevzel nekatere samoupravne naloge. Upravni odbor oziroma svet kolektiva je zlasti koristen tam, kjer hoče kolektiv omejiti birokratski vpliv upravitelja, če se namreč ta pojavlja, in uvajati stalne oblike samoupravljanja po čilih kolektiva. Tak organ se lahko pogosto sestaja, rešuje drobne probleme v skladu s sklepi kolektiva in pripravlja gradivo za sestanek vsega delovnega kolektiva. Na osnovnih šolah naj bi ga sestavljali predstavniki prosvetnih delavcev, ki delajo na matični šoli, in vodje oddelčnih šol. Upravni odbor pa nikakor ne bi smel krati pravice in dolžnosti vsakega člana delovnega kolektiva, da sodeluje pri upravljanju ali sodeluče o vseh pomembnejših ukrepih.

Uspehi polletnih izkušenj

Največ delovnih kolektivov, ki so jim ustanovitelj prepustili samoupravne pravice, pa je ne samo izdelalo in sprejelo samoupravne predpise, temveč tudi dosledno uveljavlja pravice in dolžnosti, ki so jih sprejeli. Ze v kratkem času se je pokazalo, da na teh šolah poteka letos učno-vzgojno delo bolje kot kdajkoli prej.

Naj navedemo nekaj njihovih ugotovitev po polletnih izkušnjah:

— letos je ves delovni kolektiv prvič sodeloval v vseh odločitvah o življenju v šoli in izven nje; vsi napor so bili usmerjeni v to, kakšne mere in metode bi podvezli, da bi šola kot celota dosegla čim večji uspeh in priznanje okolice;

— delovni kolektiv se je ob nalogi, da mora sprejeti pravila šole, pravilnik o delitvi celotnega dohodka šole in osebnega dohodka, zavedel, da je samoupravni organ šole, ki nosi veliko odgovornost za materialni in vzgojno izobraževalni uspeh svojega zavoda; do sedaj so bili vse preveč vajeni delati le po direktivah upravitelja;

— v zvezi s prehodom na samoupravljanje šole je delovni kolektiv odigral precejšnjo vlogo in se je tako prvič zgodilo, da so se prosvetni delavci na šoli bolj temeljito pogledali v delo, ki jim ga nalaga zakon o osnovni šoli, kakor tudi v pravice in dolžnosti posameznika in delovnega kolektiva kot celote.

Na teh šolah sedaj pravila in pravilnike že izpolnjujejo. Značilno je, da se prav ti šolski kolektivi odločno in samozavestno razvijajo in resnične samoupravne organe. Pri nekaterih od njih se že kaže težnja, naj bi delovni kolektivi odločali o vseh samoupravnih zadevah, šolski odbori pa naj bi imeli širšo družbeno vlogo.

Dosedanje izkušnje so nakazale razvoj samoupravljanja v naslednjo smer:

Solo naj kot družbeni organi upravljajo šolski odbor (svet šole), delovni kolektiv in upravitelj oziroma ravnatelj šole.

Vsi ti organi so dolžni skrbeti za uspešno vzgojo in izobraževanje učencev, za celotno delo in življenje ustanove, za ustrezne

Še nekatere naloge samoupravnih organov

Šolski kolektiv naj bi imel vse samoupravne pravice, in sicer bi:

- predlagal perspektivni program razvoja šole in sprejemal letni delovni načrt,
- predlagal dopolnitve učnega programa; v strokovnih šolah naj bi sprejemal učne načrte v sodelovanju z gospodarskimi organizacijami, za katere vzgaja strokovni kader,
- sprejemal pravila o notranji organizaciji in delu šole,
- sprejemal v soglasju s šolskim odborom sistemizacijo delovnih mest,
- sprejemal pravilnik o delitvi dohodka in osebnega dohodka,

— samostojno delil osebne dohodke po pravilniku,

- na podlagi razpisa predlagal nove člane kolektiva,
 - predlagal šolskemu odboru ali ustanovitelju vodjo šole,
 - dajal bi šolskemu odboru predloge za razvijanje dejavnosti šole,
 - predlagal šolskemu odboru finančni načrt in zaključni račun,
 - predlagal šolskemu odboru na osnovi pravilnika uporabo sredstev skladov itd.
- Šolski odbor je z osamosvojitvijo šole postavljen pred odgovorne naloge.
- Imel naj bi te-le osnovne naloge:
- v imenu družbe naj bi skrbel za materialne pogoje ustanove, da bo ta lahko kvalitetno izpolnjevala naloge, ki ji jih družba nalaga,
 - v imenu družbe spremljal delo ustanove in skrbel, da bo to v skladu s potrebami in zahtevami družbe,
 - skrbel naj bi, da se družbene sredstva na šoli trošijo v tiste namene, za katere jih družba daje; pri tem naj bi skrbel predvsem za pravilno razmerje med osebnimi in materialnimi izdatki šole, ne bi se pa spuščal v drobno gospodarjenje z materialnimi sredstvi, ki ga lahko prepusti v skrb delovnemu kolektivu.
- Šolski odbor naj bi potrjeval oziroma dajal soglasje k vsem pomembnejšim odločitvam delovnega kolektiva, medtem ko bi o delitvi osebnega dohodka delovni kolektiv odločal popolnoma samostojno.
- V gimnazijah in strokovnih šolah naj bi kot enakopravni člani šolskih odborov sodelovali tudi predstavniki šolske skupnosti.
- Sestav šolskega odbora naj bi določala pravila šole, ki jih potrji ustanovitelj. Nove naloge v zvezi z osamosvajanjem terjajo vedno večjo odgovornost, družbeno politično razgledanost in delavnost šolskega odbora, zato bi bilo treba prav sestavu šolskih odborov posvetiti posebno pozornost.
- V ustanovah za strokovno izobraževanje se kaže težnja, naj bi bilo v njihovih šolskih odborih več predstavnikov gospodarskih organizacij in družbenih služb, za katere vzgajajo kader. Ti naj bi pospešili in skrbeli za sodelovanje

(Dalje na 2. str.)

Nov uredniški svet

Po sklepu predsedstva republiškega odbora Sindikata prosvetnih in znanstvenih delavcev je bil 16. novembra t. l. imenovan nov uredniški svet Prosvetnega delavca, ki ga sestavljajo:

Bohanc Franček, profesor, Božič Ranko, ravnatelj gimnazije Ljubljana-Vič, Čahuk Geza, tajnik republiškega odbora Sindikata prosvetnih in znanstvenih delavcev, Kavčič Ranka, samostojni svetnik pri sekretariatu sveta za šolstvo, Kompare Dušan, samostojni svetnik pri Zavodu za napredek šolstva, Ham Drago, odgovorni urednik Prosvetnega delavca.

SKLEPI PLENUMA

Plenum republiškega odbora ugotavlja, da bo v bodoče nujno bolj konkretno proučevati razvoj samoupravljanja in družbenega osamosvajanja vzgojno-izobraževalnih ustanov ter njihovo ekonomsko problematiko.

Družbeno osamosvajanje vzgojno-izobraževalnih ustanov, sistem dohodka in delitev dohodka ni več potrebno samo propagirati, ker je ta razvoj dobil svojo zakonito osnovo v osnutkih ustave. Toliko bolj pa je treba navedene probleme proučevati in sistem izpopolnjevati.

Dolžnost vseh sindikalnih podružnic, posebej pa še članov republiškega odbora je, da konkretno in organizirano proučijo in analizirajo posamezne probleme.

Se vedno ugotavljamo, da prosvetnim delavcem ni povsem jasen koncept družbeno-ekonomskega osamosvajanja vzgojno-izobraževalnih ustanov in nalog kolektivov kot samoupravnih organov, zato je nujno organizirati več predavanj, seminarjev, tečajev iz konkretne problematike ter družbeno ekonomske tematike.

Da bi čim bolj izpopolnili objektivna merila za delitev dohodka ustanovam, izdelavo oziroma izpopolnjevanje pravilnikov so oblikovanju in delitvi dohodka v ustanovah, izpopolnjevanje pravilnikov o delitvi osebnega dohodka, zlasti glede stimulacije kvalitete dela, je formirali strokovne skupine, ki bodo v določeni ustanovi proučevale probleme in pomagale iskati čim boljše in objektivnejša merila. Pri tem je treba paziti, da se tako delo ne bi izrodilo v tem smislu, da bi vsiljevali neke principe po enotnem receptu, pač pa je naloga sindikalnih organizacij in organov, ki jih formirajo, izključno v dajanju pomoči kolektivom, da bi lažje in bolj sistematično razvijali sistem nagrajevanja po delu. Komisije prosvetnih delavcev pri občinskih sindikalnih svetih, v manjših občinah, kjer so enotne sindikalne podružnice, pa upravnim odborom podružnic, so dolžni pomagati upravnim odborom družbenih skladov za šolstvo pri iskanju objektivnih meril za delitev sredstev ustanovam.

Dolžnost članov republiškega odbora je, da dajejo pobude in sodelujejo v delu strokovnih komisij na svojem terenu. K

delu je pritegniti mlajše prosvetne delavce, ki niso preobremenjeni z drugimi nalogami in se zanimajo za probleme ter razumejo razvoj. Ni potreba, da gremo v širino, ker od tega ne bi imeli veliko koristi, pač pa se je treba o probleme pogledati in tako priti do čim bolj konkretnih rezultatov. Pri svojem delu se lahko obrnete tudi po pomoč na predsedstvo republiškega odbora.

Vsem sindikalnim podružnicam prosvetnih delavcev priporočamo, da poleg splošnih obratov osnutkov ustave posvetijo posebno pozornost tistim poglavjem ustave, ki govorijo o družbenih službah, položaju šol in drugih vzgojno-izobraževalnih ustanov. Konkretna vprašanja in predloge lahko pošljete na republiški odbor, da bi tudi v našem glasilu objavili problematiko in pojasnjevali razne probleme.

Prosvetni delavci oziroma sindikalne organizacije naj dajejo pobude, da bodo zavodi za prosvetno pedagoško službo skupaj s sveti za šolstvo pripravljali kritične za stimucijo boljših kolektivov. Tisti kolektivi, ki s svojim delom dosežejo boljše uspehe, morajo biti za svoje delo bolj stimulirani.

Plenum predlaga vsem komisijam pri OSS, da organizirajo posvetovanja s predstavniki kolektivov in predstavniki sindikalnih podružnic o vseh vprašanih v zvezi z osamosvajanjem vzgojno-izobraževalnih ustanov, družbenim upravljanjem in razdeljevanjem dohodka.

Vsem sindikalnim podružnicam in posameznim prosvetnim delavcem priporočamo, da temeljito prestudirajo gradivo z sedanja Ljudske skupščine LRS dne 27. nov. 1962. Gradivo deloma objavljamo v tej številki našega lista, v celoti pa bo izšlo posebej in bo dostopno vsem.

Sindikalnim organizacijam nalagamo dolžnost, da uredijo naročanje in redno plačevanje našega glasila »Prosvetni delavec«. Hkrati želimo poživljeno dopisovanje o vseh aktualnih vprašanjih, ki se pojavljajo v delu sindikalnih organizacij in samoupravnih organov na ustanovah, kakor tudi pri delu posameznih članov za izboljšanje učno-vzgojnega procesa; le tako bo list lahko uspešno opravljal svojo nalogo med članstvom našega sindikata.

PLENARNA SEJA REPUBLIŠKEGA ODBORA SINDIKATA

(Nadaljevanje s 1. strani)
gospodarskih organizacij pri izdelavi ustreznih učnih programov, posredovali pa tudi uspešnejšo materialno pomoč gospodarskih organizacij, ki naj bi omogočila razvoj strokovnih šol. Prav tako naj bi pospešili ugotavljanje profila in potreb po kadrih, da bi šole mogle izdelati perspektivni načrt svojega razvoja.

Pred težkimi nalogami stoje tudi šolski odbori na gimnazijah, zlasti — kako vključiti gimnazijsko mladino v ustrezno proizvodno delo. Zato se tudi na gimnazijah kaže težnja, da bi bilo več delovnih ljudi iz gospodarstva v šolskih odborih, ki naj bi pomagali pri organizaciji tehnične vzgoje in proizvodnega dela.

Nove naloge in vlogo dobiva v zvezi z osamosvajanjem šol tu-

di vodja šole. Ta ima poleg nalog, ki mu jih nalagajo zakoni s področja šolstva, še dolžnost, da s svojim načinom dela krepi in usposablja organe družbenega upravljanja, da bi čim bolj samostojno in uspešno reševali svoje naloge. Kot neposredni organ upravljanja in hkrati član delovnega kolektiva in šolskega odbora je dolžan, da izvaja sklepe obeh organov. Praksa je pokazala, da so v smeri osamosvajanja dosegli najlepše uspehe prav tiste šole, ki imajo pedagoško in družbeno politično usposobljeno vodstvo in da so marsikaj prav upravitelji in ravnatelji s svojimi administrativno-birokratskimi težnjami in ne zadnje s pretiranimi zahtevami oziroma razvojem samoupravljanja in demoralizirali delovne kolektive. Razvoj samoupravljanja in

izboljšanje realizacije učno-vzgojnih programov šole zahteva, da se vodje šol začno bolj uveljavljati predvsem kot pedagoški vodje šol. Izkušnje nam kažejo, da je zlasti v začetni fazi osamosvajanja šol zelo pomembna vloga občinskih svetov za šolstvo. Ti lahko namreč z nezaupanjem in administrativnimi ukrepi zavirajo razvoj samoupravljanja, zlasti ko se včasih preveč boje deformacij. Lahko ga pa z razumevanjem pospešujejo, ko z optimističnim zaupanjem prenašajo pravice na šolske odbore in delovne kolektive ustanov in ne prepuste upravnim uslužbencem, da ob vsaki začetni napaki administrativno ukrepajo.

V delovnih kolektivih se zlasti kaže odpor, da bi upravni aparat občine posegal v delo upravnega

odбора občinskega sklada za šolstvo in celo izražajo željo, da bi se ob družbenem skladu za šolstvo formirala nekaka skupščina, ki bi jo sestavljali predstavniki kolektivov. Ta skupščina naj bi razpravljala o delitvi sredstev družbenega sklada za šolstvo in dajala svoje predloge. Svet za šolstvo naj bi v bodoče skrbel predvsem za politiko šolstva v komunah, po finančni strani pa bi jo izvajal upravni odbor sklada.

Razprava naj bi nakazala smer nadaljnjega razvoja, ki naj bi omogočil v naših vzgojno-izobraževalnih ustanovah takšne odnose, v katerih bi vsak prosvetni delavec res lahko postal predvsem aktivni ustvarjalec v učno-vzgojnem procesu. To pa je v trenutnem stanju na naših šolah zelo potrebno.

v naših zakonih, ki pa bo na ta način tudi ustavno zagotovljeno. Izraz družbene skupnosti pomeni to, kar smo doslej nazivali politično-teritorialne enote, to so občina, okraj, republika, federacija.

Nadalje postavlja osnutek zvezne ustave za delovne organizacije, ki opravljajo družbene službe, enake pogoje glede ustanavljanja,

odprave ter glede organov družbenega upravljanja kot za gospodarske organizacije. Kot gospodarskim organizacijam zagotavlja zvezna ustava tudi zavodom pravico, da sprejmejo svoj statut. Statut določa dejavnost in naloge zavoda, organizacijo, pravice in dolžnosti organov upravljanja delovne organizacije, notranja razmerja itd.

Samoupravljanje v družbenih službah

Republiški osnutek ustave podrobneje razčlenjuje pravice in dolžnosti, organizacijo in položaj zavodov oziroma delovnih organizacij, ki opravljajo družbene službe.

Tako imamo v republiškem osnutku posebno poglavje z naslovom »Samoupravljanje v družbenih službah«. Tu so podrobno obdelane ustanovitelske pravice zavoda glede financiranja, delovanja in glede vodstva zavoda. Podrobnejšo ureditev teh zadev prepušča osnutek ustave v ureditev zakonu.

Nadalje določa republiški osnutek, da so organi upravljanja svet zavoda, upravni odbor in direktor. Zavodi lahko imajo v skladu z zakonom tudi posebne organe strokovnega vodstva, n. pr. učiteljski zbor. V republiški ustavi je zapisano tudi delovno področje sveta zavoda, upravnega odbora in direktorja in njihova sestava. Nova je določba, da nihče ne more biti član sveta več kot dveh zavodov. Ta določba hoče zagotoviti, da v svetih zavodov ne bi bili člani preveč obremenjeni s funkcijami, kar bi jim onemogočilo, da bi se posvetili svojim nalogam.

Upravni odbor je organ delovnega kolektiva in voli njegove člane delovni kolektiv neposredno izmed sebe. Upravni odbor imajo samo večji zavodi, pri manjših bodo sestavljali upravni odbor vsi člani delovnega kolektiva. Statut zavoda določa število članov in način izvolitve.

Mandatna doba članov sveta in upravnega odbora je dve leti, vsako leto se zamenja polovica članov.

Direktor vzgojno-izobraževalne ustanove ima na splošno enake pravice in dolžnosti kot direktor gospodarske organizacije. Odgovoren je svetu, delovnemu kolektivu in skupnosti. Direktorja imenuje svet zavoda na podlagi javnega razpisa, zakon pa lahko za posamezne vrste zavodov določi, da se direktor voli ali postavlja na drug način. Direktor se imenuje oziroma voli za štiri leta, če ni v statutu zavoda v skladu z zakonom določen krajši rok. Direktor pa je lahko ponovno imenovan oziroma izvoljen.

Doba, za katero je direktor izvoljen ali imenovan, je novost. Po osnutku nove ustave direktorji delovnih organizacij, tako gospodarskih organizacij kakor tudi zavodov, ne bodo imenovani za nedoločeno dobo. Svet zavoda bo moral vsaka štiri leta, lahko pa tudi v krajšem roku, če bo to določil zakon, odločiti o direktorju zavoda, ker mu bo potekla mandatna doba. Vendar tu ni prepovedi reelekcije kot n. pr. pri poslancih skupščin družbenih skupnosti. Osnutek ustave upošteva, da gre tu za izrazito strokovno funkcijo in zato omogoča ponovno izvolitev istega direktorja, če po mnenju sveta ustreza. Direktor pa se lahko pod zakoniti pogoji razreši tudi pred potekom mandatne dobe.

To so predpisi o organih zavodov, to je delovnih organizacij javnih služb, ki veljajo za vse zavode. Osnutek republiške ustave pa dopušča glede prosvetnih, kulturnih in znanstvenih zavodov,

da bo zakon lahko odstopil od gornjih načel, in sicer:

— predpisal bo lahko drugačne oblike in nazive organov družbenega vodstva, zato se bo n. pr. pri šolah lahko svet zavoda še vedno imenoval šolski odbor; če bo zakon tako določil, bo lahko opravljal svoje funkcije še vedno učiteljski zbor itd.;

— predpisal bo lahko drugo mandatno dobo članov organov samoupravljanja zavoda; to pomeni, da bo zakon za šole že omejen mandatne dobe članov kolektivnih organov in mandatno dobo direktorja lahko tudi spremenil.

Glede šol ima republiški osnutek ustave še dve načeli:

— da sodelujejo v vodstvu zavoda tudi učenci in njihovi starši oziroma študenti;

— da sprejemajo učne načrte in učne programe sami organi šol. Osnutek ustave togej prevzema načelo, ki ga obsega že resolucija o strokovnem izobraževanju. Vendar pa dopušča tudi osnutek republiške ustave možnost, da se v zakonu za posamezne vrste šol določi, da sprejemajo učni načrt in program družbeno-politične skupnosti.

ZAGOTOVLJENA PRAVICA DO IZOBRAŽEVANJA

Šolstva se nadalje tiče tudi v ustavi občanom zagotovljena pravica do izobraževanja oziroma šolanja.

Z zveznim osnutkom ustave je določeno obvezno izobraževanje na osem let. Po dosedanem besedilu ni to niti minimum niti maksimum. Ne zakon in ne republiška ustava ne bi mogla določiti bodisi krajšo bodisi daljšo dobo kot osemletno. Predlogi, da bi zvezna ustava določila osem let kot minimalno dobo obveznega osnovnega izobraževanja, ki bi jo lahko republika podaljšala, če bi to dovoljevala stopnja njenega razvoja, so se pojavili tako v tisku kakor tudi na sestankih.

Osnutek določa le glede obveznega osnovnega izobraževanja, da se obvezno financira iz družbenih sredstev in je to osnovno izobraževanje za učence brezplačno. Šolnina bi bila tofje protistavna le v osnovni šoli. S tem pa ni rečeno, da ne bi zakon glede drugih vrst šol določil tudi brezplačno šolanje. To bo verjetno pravilno! Tudi po sedanjih ustavi je ustavno zajamčena brezplačnost šolanja samo za obvezno osnovno šolstvo. Če premostrimo vprašanje obsega brezplačnosti, je stvar taka, da je brezplačen pouk, to je stroški za plače učnega osebja, sredstva za šolske prostore in inventar. Vzdrževalne stroške učencev, med katere spada nabava knjig, zvezkov, svinčnikov itd., pa morajo kriti starši. Zakon sicer lahko določi, da se tudi del teh stroškov krije iz družbenih sredstev, kot to velja n. pr. v LR Hrvaški. Tudi posamezne občine bodo lahko prevzele kritje teh stroškov.

Glede drugih šol je vprašanje brezplačnosti stvar posebnih predpisov. Z ustanovitvenim aktom se lahko preloži, da zavod opravlja določene storitve brezplačno, oziroma da sme ustanovitelj določiti cene za vse ali posamezne storitve.

Vzgojno izobraževalna ustanova po osnutku ustavne ureditve

Predavanje svetnika dr. Rastika Močnika

Vaša današnja plenarna seja ima na dnevnem redu vprašanja družbenega upravljanja v vzgojno-izobraževalnih ustanovah ter formiranje in delitev dohodka in v zvezi s tem stimuliranje kvalitete v teh ustanovah. Prav je, če kot uvod v te razprave pregledamo določbe, ki jih vsebuje osnutek zvezne in naše republiške ustave glede vzgojno-izobraževalnih ustanov. Te določbe precizirajo mesto vzgojno-izobraževalnih ustanov v našem družbenem življenju in vlogi, ki pričakujemo, da jo bodo imele.

Če bi hoteli v celoti zajeti to snov, bi morali obravnavati celotno ustavno ureditev, to je osnutek zvezne in republiške ustave, pa še osnutek občinskih statuten in statuten delovnih organizacij. Pri podrobnem obravnavanju tega ustavnega gradiva ni namreč mogoče ločiti snovi na tako, ki zadeva samo gospodarstvo, bolj natančno, samo gospodarske organizacije, pa zopet na tako, ki se tiče samo kulturnih delavcev, zdravstvenih delavcev, upravnih uslužbencev, kmetov itd. Vse to se med seboj prepleta, vse to ima po novi predlagani ustavi ureditvi enotno izhodišče. To izhodišče pa je položaj človeka. Kot to izrecno določa naša republiška ustava, so položaj, pravice in interesi delovnega človeka osnova družbene in politične ureditve pri nas. Prav isto izhaja iz določb osnutka zvezne ustave, ki pravi, da »socialistični sistem v Jugoslaviji temelji na razmerjih med ljudmi kot svobodnimi in enakopravnimi proizvajalci in ustvarjalci.« Na tem načelu bodo morali temeljiti tudi statuti občin. Predlagana ustava ureditev izhaja torej iz položaja človeka, ki deluje kot družbeno bitje v družbenih odnosih, v takih odnosih, ki zagotavljajo osvoboditev njegovega dela. To načelo stališče se v bistvu razlikuje od vseh drugih ustavnih ureditev, ki temeljijo in izhajajo od države kot posebne sile nad družbo. Naša ustava in njena struktura sta torej, kot je to bilo poudarjeno že nešteto krat, zgrajeni od spodaj, in zato pomeni ustava nekaj spoznanja, s katerim skušamo zagotoviti enoten položaj delovnega človeka v okviru naše jugoslovanske socialistične skupnosti. Prvi del osnutka naše zvezne ustave s svojimi določbami zagotavlja vsakemu človeku-proizvajalcu in ustvarjalcu v naši družbi enako vlogo, enak položaj v okviru naše družbeno-ekonomske ureditve, enak politični sistem. Edina osnova in merilo za materialni in družbeni položaj človeka so delo in rezultati dela. Obenem pa se odpravljajo razlike med umskim in ročnim delom.

Za izhodišče bi morali torej vzeti in obravnavati vsa načela in temelje, na katerih je zgrajena naša družbeno-ekonomska in družbeno-politična ureditev. Vsako od teh načel, vsak od teh temeljev se nujno odraža tudi v vzgojno-izobraževalnih ustanovah, njihovi ureditvi in še zlasti v njihovem delu. Tako se n. pr. načelo osnutka, zvezne ustave, da ima vsak pravico svobodnega izražanja svoje narodnosti in narodne kulture ter svobodne rabe svojega jezika, odraža v ustavnih določbi naše republike, da socialistična republika Slovenija skrbi za razvoj dvojezičnega in manjšinskega šolstva, tiska, radia in kulturno-prosvetne dejavnosti na narodnostno mešanem območju in zagotavlja v ta namen potrebno pomoč. Podobno bi lahko malodane vsa načela ustavnih osnutkov aplicirali na vzgojno-izobraževalne ustanove. Celotne materiale ustavnega gradiva in vsebine

obrazložitev tovarišev Kardelja in Marinka pa ne bi mogli zajeti v enem predavanju, celo niti v vrsti predavanj. Nujno se mora-

mo omejiti le na nekatera izmed temeljnih načel in pa na specifične določbe, ki zadevajo vzgojno-izobraževalne ustanove.

Samoupravljanje v vseh delovnih organizacijah

Eden najpomembnejših temeljev družbeno-ekonomske ureditve v Jugoslaviji je samoupravljanje delovnih ljudi. O tem govorijo tudi temeljna načela v uvodnem delu osnutka zvezne ustave, in to na dveh mestih. Pod II. točko je zapisano: »Socialistični sistem v Jugoslaviji temelji na razmerjih med ljudmi kot svobodnimi in enakopravnimi proizvajalci in ustvarjalci, ki jim delo služi izključno le za zadovoljevanje njihovih osebnih in skupnih potreb. V skladu s tem so nedotakljiva osnova človekovega položaja in njegove vloge — in med drugim osnutek navaja:

— samoupravljanje delovnih ljudi v delovni organizaciji in v socialistični občini ter demokratično združevanje njihovih samoupravnih organizacij in organov za kar najbolj neposredno odločanje o skupnem delu in zadovoljevanje osebnih in skupnih potreb ter vsklajevanje individualnih in splošnih interesov.«

O samoupravljanju govori tudi IV. točka, ki pravi: »Vse politične oblike upravljanja družbenih zadev, vključno tudi državno oblast, ustvarjata delavski razred in vse delovno ljudstvo zase, da bi organizirala družbo kot svobodno skupnost proizvajalcev, in to zagotavlja:

— z družbenim samoupravljanjem na vseh področjih družbeno-političnega življenja, zlasti pa v delovni organizaciji in v občini kot temeljni družbeno-politični samoupravni skupnosti.«

O samoupravljanju v gospodarskih organizacijah in zavodih govori osnutek zvezne ustave v drugem poglavju I. dela »Družbeno-ekonomska ureditev«. Osnutek obravnava tako gospodarske organizacije kot tudi organizacije, ki opravljajo družbene službe — šolstvo, kultura, zdravstvo itd. — z enotnim nazivom »delovne organizacije«. Zvezna ustava govori o delovnih organizacijah na splošno in ne dela razlike med raznimi vrstami teh organizacij, razen nekaterih, sicer zelo pomembnih posameznosti. V republiški ustavi pa je ta snov urejena bolj podrobno in tu tudi bolj prihajajo do izraza specifičnosti posameznih vrst družbenega samoupravljanja po posameznih organizacijah; še bolj konkretno bodo seveda morali te specifičnosti obravnavati občinski statuti.

Osnutek republiške ustave postavlja enako kot zvezni osnutek delovne organizacije na področju družbenih služb na isto načelo osnovno kot delovne organizacije v gospodarstvu. Tudi tu delovni ljudje samostojno organizirajo dejavnosti svoje organizacije in samostojno organizirajo tako porabo družbenih sredstev, ki naj bi zagotovila doseganje najboljših uspehov za delovno organizacijo in družbeno skupnost; samostojno tudi delijo dohodek. Kot je to poudaril tovariš Marinko v obrazložitvi, se glede tega osnutek naslanja na izkušnje naše prakse in daje trdno ustavno podlago za nadaljnji razvoj. Pri tem pa vendar osnutek republiške ustave upošteva, da pri razvijanju poslednega samoupravljanja na tem področju nastopajo večje težave, ker gre za dejavnosti, ki so sodile v prejšnji družbi k tako imenovanim svobodnim poklicem, torej posameznim intelektualnim delavcem, ali pa gre za dejavnosti,

ki jih je že stoletja neposredno urejala država. Kot pravi tovariš Marinko, gre torej za dejavnosti, kjer se v metodah dela, v organizacijskih prijemih in v financiranju družijo tradicije anarhičnega individualizma s tradicijami uradniškega, samo v neposredne naloge stroke zaverovanega dela. Razen tega tu ne deluje trg v smislu materialne produkcije in zato ni bolj ali manj avtomatičnega vsklajevanja med družbenimi potrebami in družbenimi sredstvi. Tem ugotovitvam bi lahko še dodali, da zlasti pri šolah, to je zavodih, ki imajo pomembno družbeno funkcijo, se nismo povsem in povsod uspešno rešili vprašanja, kako zagotoviti izvolitev ali imenovanje najprimernejših zastopnikov družbene skupnosti v odločujoči organ upravljanja — šolski odbor. Ta bi moral samostojno odločati o najpomembnejših zadevah, preprosto pa ostane zgolj potrjevalec sklepov, ki so jih drugi pripravili. Osnutek republiške ustave predvideva nadalje dosledno poglabljanje prakse, ki gre tudi na področju družbenih služb vedno bolj k razvijanju skupinskih, ob tem pa tudi vedno bolj specializirane-

ga in razčlenjenega dela, pri čemer naj se delovne organizacije na teh področjih vedno bolj dosledno organizirajo kot kolektivi, ki samostojno organizirajo in opravljajo svoje strokovno delo. S tem so delovni kolektivi v teh organizacijah načeloma izenačeni z delovnimi kolektivi v gospodarskih organizacijah.

Določbe o samoupravljanju delovnih ljudi, ki pospešujejo proces, v katerem zmeraj več ljudi prihaja na oblast, vendar ne na oblast v tem smislu, da bi ta oblast nosila v sebi pojem oblasti nad ljudmi, vedno bolj odražajo dejstvo, da pri nas država odmiru. O tem procesu govori obširno tovariš Kardelj v svoji utemeljitvi, ko to dvojje med seboj povezuje in navaja, da pri nas ne govorimo o odmiranju države, ampak o vlogi in rasti samoupravljanja. Proces odmiranja države je proces rasti samouprave in se bo zaključil tako, da nihče nikomur ne bo oblastnik, ampak da bodo ljudje vzajemno upravljali svoje zadeve. Pomembna značilnost naše ustavne ureditve je tudi v tem, da samoupravni organi niso samo organi samoupravljanja, ampak hkrati organi samouprave in organi oblasti. Zato nimamo posebej organe oblasti kot organe prisiljevanja in administrativnega poseganja, pa zopet posebej organe samoupravljanja, ampak imajo isti organi pravico in dolžnost vršiti samoupravo in oblast, med drugim tudi z administrativnimi sredstvi.

Osvobojevano delo — osnova družbenega položaja vsakega posameznika

Nadaljnja stvar, ki je treba govoriti o njej, je osvoboditev dela. Položaj vsakega človeka izvira pri nas iz njegovega dela. Delo je vir ne samo njegovega materialnega obstoja, ampak tudi njegovega družbenega položaja in možnosti, da pride do izraza njegova življenjska sila itd. Ni več prisiljen čakati, da mu bo kdo dal službo in da mu bo »rezal kruh«. Osvobojevano delo ima v naši ustavi zagotovljene osnovne elemente, predvsem družbeno lastnino in samoupravljanje. Naš proizvajalec ne spada več med izkoriščano množico, zato pa soodgovarja, da njegova delovna enota napreduje, se razvija in prav iz tega tudi raste njegova materialna osnova za življenje. Delo se osvobaja v procesu, ko se družbeni in individualni interes medsebojno vsklajujeta. Prav zato govori ustava o vprašanju solidarnosti in medsebojne odgovornosti ljudi. Nedvomno si je lažje zamisljati osvoboditev dela pri ročnem delavcu kot pa pri umskem, pri intelektualcu, vendar gre v bistvu za isto zadevo. Stvar razvoja je, da razčistimo pojme tudi na tem področju.

Še eno vprašanje je, o katerem boste danes precej razpravljali. To vprašanje je silno pomembno, tako teoretično kot praktično — gre za načelo delitve po delu. V uvodnem delu zvezne ustave je zapisano, da so nedotakljiva osnova človeškega položaja in njegove vloge:

— pravica človeka kot posameznika in v delovnem kolektivu, da uživa sadove svojega dela in materialnega napredka družbene skupnosti po načelu: »Vsak po svojih sposobnostih — vsakemu po njegovemu delu«, in njegova dolžnost, da iz doseženega dohodka zagotavlja napredek materialne osnove za lastno in splošno družbeno delo ter prispeva k za-

dovoljevanju drugih družbenih potreb.«

Dejstvo je, da je delitev po delu, načelo, ki ga sicer na splošno vsi sprejemamo, eno najtežjih vprašanj graditve socialističnih družbenih odnosov. Delitve po delu ne izvršuje državna oblast, ampak organi samoupravljanja. Pri izvajanju tega načela nastopajo razna vprašanja, čeprav je stvar v teoriji jasna in tudi v praksi pri iskanju meril ne morejo biti nepremagljive težave. V bistvu zavirajo uspešnejšo ureditev predvsem ostanki stare miselnosti, ki jih je navedel tovariš Marinko v svoji obrazložitvi osnutka republiške ustave, razni oziri, pomisleki in podobno. Glede delitve po delu naša ustava posebej obravnava tiste delovne organizacije, kjer tržni mehanizem ne deluje sam po sebi in kjer nastaja problem, kako meriti to delo, njegovo družbeno koristnost in njegov prispevek k skupnemu družbenemu bogastvu. Pri tem je za vzgojno-izobraževalne ustanove zlasti pomembna določba osnutka zvezne ustave, ki zagotavlja delovnim organizacijam, ki opravljajo družbene službe in se financirajo neposredno iz družbenih sredstev, da jim pripada delež, »ki je sorazmeren uspehom njihovega dela in je v skladu s pogoji in merili, v katerih pridobivajo dohodek delovni ljudje v produkciji.«

Toliko o temeljnih načelih. Če preidemo sedaj še na specifične določbe osnutka zvezne in republiške ustave, ki zadevajo vzgojno-izobraževalne ustanove, potem moramo omeniti, da zvezni osnutek postavlja načelo, da v samoupravnih organih delovnih organizacij, ki opravljajo družbene službe, sodelujejo tudi predstavniki družbene skupnosti in prizadeti občani in organizacije. To je sicer že doslej poznano načelo

V ZALOŽBI
»Biblioteka prosvetnih radnika Jugoslavije«
JE IZŠLA KNJIGA
»ŠKOLA I DRUŠTVENA SREDINA«

V knjigi je zbrano gradivo z mednarodnega posvetovanja prosvetnih delavcev, ki ga je v oktobru 1961 organiziral Centralni odbor Sindikata prosvetnih in znanstvenih delavcev Jugoslavije na temo »Sodelovanje šole in družbenega okolja«.

Razen pozdravnega govora udeležencem posvetovanja, ki ga je imel sekretar Zveznega izvršnega sveta za prosveto in kulturo Krste Crvenkovski, prinaša knjiga referat Milana Mirkovića, predsednika Centralnega odbora Sindikata prosvetnih in znanstvenih delavcev Jugoslavije, razen tega pa še 36 drugih referatov tujih in domačih udeležencev posvetovanja.

Priporočamo šolam, prosvetnim ustanovam, prosvetnim in znanstvenim delavcem, da si to pomembno knjigo nabavijo za svoje knjižnice. Knjiga bo koristila zlasti tistim, ki delajo v osnovnih šolah — v nji bodo našli bogat priročnik izkušenj s področja sodelovanja šole in družbenega okolja.

Cena knjigi je samo 400 din.

Naročila je treba poslati na naslov: Biblioteka prosvetnih radnika Jugoslavije, Beograd, Kralja Milutina 66, tek. rač. pri Narodni banki v Beogradu: 101-18-3-856, z oznako »Priročnik na knjigo Škola i društvena sredina«.

V naročilu napišite čitljivo svoj naslov.

PROSVETNIH IN ZNANSTVENIH DELAVCEV SLOVENIJE

ritve zavoda. Če zavod zaradi take določbe ali ukrepa ne more ustvariti zadostnih sredstev za opravljanje svojih nalog in za razvoj zavoda, je ustanovitelj dolžan kriti primanjkljaj. Pri tem pa gre delovnemu kolektivu v takem vzgojno-izobraževalnem zavodu tudi v primeru brezplačnosti šolanja delež, ki je sorazmeren z uspehom njihovega dela pri zadovoljevanju potreb družbe in občanov in je v skladu s pogoji in merili, v katerih pridobivajo dohodek delovni ljudje v produkciji.

PROSVETNO-KULTURNI ZBOR

Ko govorimo o določbah našega novega ustavnega sistema, ki se tičejo vzgojno-izobraževalnih zavodov, tudi ne moremo mimo

tega, da tako osnutek ustave kakor tudi osnutek republiške ustave predvidevata pri republiški in zvezni skupščini poseben prosvetno-kulturni zbor, katerega člani se volijo izmed članov delovnih organizacij s področja izobraževanja, znanosti in kulture. Prosvetno-kulturni zbor obravnava enakopravno z zveznim oziroma republiškim zborom vprašanja s področja prosvete, znanosti in kulture in sprejema zakone in druge akte s teh področij. Samostojno pa obravnava vprašanja v zvezi z uresničevanjem zakonov in skupščinskih odlokov ter druga vprašanja, ki so skupnega pomena za delovne in druge samoupravne organizacije ter druge družbeno-politične skupnosti z njegovega delovnega področja. Zbor ima pravico tudi dajati de-

lovnim in drugim samoupravnim organizacijam s svojega področja in državnim organom priporočila.

Občinska skupščina nima posebnega prosvetno-kulturnega zbora. Vse delovne organizacije s področja občine imajo en sam zbor, zbor delovnih organizacij, v katerem imajo enakopravno mesto tudi vzgojno-izobraževalni zavodi.

To so bistvene določbe ustavnega gradiva v zvezi z dnevnim redom vašega današnjega plenuma. Pozornost, s katero so v osnutkih ustav obdelane te določbe, poudarja pomembno vlogo in mesto, ki ga imajo in ga bodo imeli vzgojno-izobraževalni zavodi v našem družbenem življenju. Pri tem pa je treba poudariti: čeprav je bilo nujno, da se je naš prelom z administrativno-birokratičnim načinom upravljanja

začel prav na področju gospodarstva, je prav tako ali pa še bolj nujno, da pri našem sedanjem razvoju ne zaostajajo družbene službe. To zaostajanje bi povzročilo težave na vseh drugih področjih, prej ali slej tudi na gospodarskem. Razni vzroki, med njimi predvsem taki, ki jim pravimo »subjektivni«, to je predvsem zastarala miselnost in nerazgledanost, zavirajo hitrejšo napredovanje in uspešnejše uveljavljanje načel, ki so dobila svojo potrditev v osnutkih ustav in ki smo jih že poprej sprejeli in izvajali. Tako kot vsi delovni ljudje naše dežele si bodo morali delavci vzgojno-izobraževalnih zavodov sedaj, ko bodo ta načela z ustavo potrjena, še bolj prizadevati, da bodo dosledno izvedena.

turalne dajatve treba odpraviti, ne samo zato, ker to ni sodobno in zato, ker se nikoli ne ve, kakšni so dejanski učiteljevi dohodki, pač pa tudi iz razloga, ker službujejo danes v takih krajih tudi že drugi državljani, ki dobivajo svoje mesečne osebne dohodke in nimajo naturalnih stanovanj in podobno. Z naturalnimi stanovanji tudi sami prosvetni delavci niso zadovoljni, ker so v zelo neenakem položaju — ker se stanovanje od stanovanja razlikuje po svoji vrednosti. V nekem kraju je na primer učiteljica poročena z inženirjem, ki ima visoke osebne dohodke, a ona ima kljub temu pravico do naturalnega stanovanja in brezplačne kurjave, njena kolegica pa se je poročila s prosvetnim delavcem in so ji vzeli pravico do naturalnega stanovanja in kurjave, ker le-to že ima mož. Mislim, da sta ti dve prosvetni delavki v neenakopravnem položaju.

Nadalje se postavlja vprašanje učne obveznosti. Z uvajanjem novega sistema nagrajevanja smo zastopali stališče, naj kolektivi izhajajo iz dosedanjih učnih obveznosti, to se pravi, naj jih ne zvišujemo, ker je določena učna obveznost utemeljena tako s pedagoškega kot z zdravstvenega stališča. Večina učno-vzgojnih kolektivov je to upoštevala in so naredili korekture glede učne obveznosti le v nekaterih primerih, tako da so učno obveznost izenačili. Imamo pa nekatere ekstremne primere, kjer so zvišali učno obveznost na 28 od 34 učnih ur. Menimo, da nikakor ni v korist kvalitete dela, če z administrativnimi določbami ali zaradi denarnega efekta zvišujemo učno obveznost; prosvetni delavci izvršujejo v tem primeru svoje naloge le obrtniško.

Kot problem se pojavlja tudi vprašanje nadur. V posameznih kolektivih so zaradi zviševanja osebnih dohodkov vse preveč dovoljevali, da si posamezne ure medsebojno razdelijo, namesto da bi namestili novo učno moč, čeprav so za to imeli vse pogoje in možnosti. Tako so posamezniki prejeli precej visoke osebne dohodke, ker so imeli skoraj toliko honorarne učne obveznosti kot redne. To so sicer redki pojavi deformacije, vendar moramo biti nanje pozorni in jih že na začetku onemogočiti. Dokler imamo za stimulativen del nagrajevanja po kvalitativni del sredstev, se posamezniku vedno bolj splošča vlagati manj napora v kvaliteto dela in stremeti za čim večjim obsegom dela — honorarnimi urami, ki mu prinašajo znatno večje osebne dohodke.

Prav tako ni pravilno, da si honorarne učne ure dodeljujejo nekatere upravitelji, ker so oproščeni pouka zato, da bi se v celoti posvečali pedagoškemu vodstvu šole in ne zato, da si povečujejo svoje osebne dohodke s honorarnimi urami, ki jih večidel opravijo v rednem delovnem času.

Z uvedbo nagrajevanja po pravih stališčih se postavlja tudi vprašanje plačevanja vnaprej ali za nazaj. Velik del kolektivov je po navodilih upravnih odborov skladov za šolstvo že prišel na nagrajevanje za nazaj iz formalnih razlogov, v glavnem pa zaradi sredstev. V družbene sklade za šolstvo namreč priteka sredstva vedno za pretekli mesec, skladi pa morajo — če je

plačevanje vnaprej — dajati sredstva šolam vnaprej, tako so bili tudi skladi vedno za en mesec — včasih pa tudi za več — v zastanku in so ta problem reševali s premostitvenimi krediti, ki pa jih v mnogih primerih niti ne dobijo. Kljub tem težavam menimo, taka enostavna rešitev prav tako ni pravilna, ker prosvetni delavci ostanejo prikrajšani za enomesečne osebne dohodke.

VPRASANJE POSEBNEGA PRAVILNIKA O FORMIRANJU IN DELITVI DOHODKA

V navodilih zveznega odbora za prosveto je rečeno, da za delitev dohodka in osebnega dohodka lahko predpiše šola samo en pravilnik, ki naj bi vseboval obe vprašanji, dopušča pa tudi možnost ločenih pravilnikov. Izkušnje so nam pokazale, da je na vsak način boljše, če ima šola ločena pravilnika. Za ločene pravilnike govori že formalni razlog, to je, da pravilnik o formiranju in delitvi dohodka sprejema in potrjuje družbeni organ upravljanja, medtem ko je popolnoma pravilno, da pravilnik o delitvi osebnega dohodka sprejema kolektiv samostojno. Povsod, kjer so sprejeli samo en pravilnik in obdelali obe vprašanji, sta se ti vprašanji medsebojno prepletali in so jih le površno obdelali. Nekateri kolektivi celo smatrajo, da pravilnik o formiranju in delitvi dohodka ni potreben, ker sredstva razporejajo s finančnim načrtom. Taka mnenja nam dokazujejo, da se vedno ne pojmujejo pravilno delovanja novega sistema financiranja in zamenjujejo tehniko razporejanja sredstev s samoupravnimi akti, ki morajo načelno določati in urejati smotno gospodarjenje v določenih ustanovah.

Postavlja se tudi vprašanje amortizacije in formiranja investicijskega sklada. Skladi za šolstvo v večini primerov niso predvidevali sredstev za amortizacijo opreme in zgradb, pač pa so sami zadržali določen del sredstev za potrebe investicij na svojem območju. Smatramo, da je ta pojav za posamezne vzgojno-izobraževalne ustanove zelo škodljiv, predvsem za nadaljnji razvoj družbenega osamosvajanja. Če ustanova nima za amortizacijo zagotovljenih sredstev za nabavo in dopolnjevanje nove opreme in učil, se bo nujno prejel ali slej zanašal v težkem materialnem položaju. Stopnja amortizacije lahko določijo ljudski odbori, vendar s tem ni rečeno, da ni treba določiti amortizacije. Pojasnilo upravnih odborov skladov za šolstvo, da ni sredstev, da bi predpisali stopnjo amortizacije in jo obvezno uvedli, ker ta sredstva potrebujejo za nekatere večje adaptacije ali novogradnje, ni pravilno in ga ne moremo sprejeti. Ne moremo in ne smemo dopustiti, da bi zaradi potreb po širjenju šolske mreže obstoječe šole propadle. Prav tako iz letošnjih sredstev kolektivni šol v večini primerov niso predvideli nobenih skladov, pa čeprav bi jih zelo potrebovali (na primer sklad skupne porabe in rezervni sklad). Teoretično imajo sicer kolektivi vse možnosti, da uvedejo sklade in da določijo del sredstev za sklade, vendar praktično ni bilo izvedljivo, ker so dobili omenjena sredstva in to samo za potrebe materialnih stroškov in za osebne dohodke.

Nekatere izkušnje in pomanjkljivosti novega sistema nagrajevanja

Referat tov. Geze Čahuka, tajnika republiškega odbora Sindikata prosvetnih in znanstvenih delavcev

Do danes je v ljudski republiki Sloveniji že 71% vseh vzgojno-izobraževalnih ustanov prešlo na nagrajevanje po pravilnikih. Preostalih 29% je na tem, da uvedejo nagrajevanje po pravilnikih še v tekočem koledarskem letu, oziroma določen procent enooddelčnih in manjših šol, ki bodo dobivale osebne dohodke na osnovi pogodb. Vse vzgojno-izobraževalne ustanove, ki že nagrajujejo po pravilnikih ali bodo na tako nagrajevanje prešle do konca leta, imajo oziroma bodo imele pravilnike z veljavno stjo od 1. januarja 1962.

Vsi pravilniki so skoraj brez izjeme osvojili točkovni sistem. Kriteriji, po katerih se formirajo osebni dohodki prosvetnih delavcev, so v glavnem naslednji: delovno mesto, izobrazba, pedagoška praksa (službena leta), obseg dela in kvaliteta dela.

Osnova, določena na delovnem mestu, v večini primerov ni rezultat vsestranske in objektivne analize, temveč se je ta osnova določala več ali manj po dosedanjih administrativnih osnovah z določenimi popravki. Tisti pravilniki, ki so kot osnovo za delovno mesto upoštevali dosedanje nazive, so veliko slabši od tistih, ki so vzeli za osnovo značaj delovnega mesta — na primer: ravnatelj, pomočnik ravnatelja, učitelj razrednega pouka, učitelj predmetnega pouka — ne glede na naziv in stopnjo šolske

izobrazbe, ker se stopnja šolske izobrazbe posebej vrednoti, v prvem primeru pa je dvakrat upoštevana. Kolektivom smo priporočili, da je stopnjo izobrazbe vsekakor treba upoštevati, ker sicer nimajo garancije, da bi karkoli vzpodbujalo prosvetne delavce k višji izobrazbi. Pedagoška praksa ali službena leta so do neke mere sporna vprašanja. Smatra se, če človek z večjo pedagoško prakso opravlja svoje delo boljše in kvalitetnejše, da ga zato stimuliramo po kvalitativni njegovega dela. To je res in bo v razvoju sistema nagrajevanja po delu zelo verjetno do tega prišlo, vendar smo mnenja, da je za prehod boljše, če ta element obdržimo, posebno še zato, ker nimamo izdelanih objektivnih meril za stimulacijo po kvalitativni dela. Glede obsega dela kot posebnega kriterija še ni enotnih pogledov. Ta kriterij služi kot regulator med značajem posameznega delovnega mesta. Obveljalo je načelo, da se vsi predmeti s pedagoškega stališča enako vrednotijo, so pa med posameznimi predmeti po obsegu dela morda določene razlike. Te razlike kolektivi priznavajo, vendar smatrajo, da bi to bilo lahko zajeto v analitični oceni delovnega mesta in ne kot posebna komponenta. Obseg dela bi zajel le druge izvenrazredne naloge, ki jih posameznik mora opravljati poleg svojega rednega dela, na primer: knjižničar, varuh kabineta in podobno.

zbere poglavitne podatke po določenih elementih o kvalitativni in uspešnih učiteljevega dela za ocenjevalno obdobje (ki naj ne bi bilo krajše od konferenčnega obdobja), sestavi predlog ocen in jih predlaga kolektivu v obravnavo.

Kvaliteta dela je kompleksna, zato je ne moremo upotabljati in ocenjevati slučajno in izolirano en element od drugega, pač pa kompleksno po urejeni poti. Posamezni elementi nam služijo le kot različne poti, po katerih pridemo do čim bolj objektivne ocene. Za posamezne elemente morajo veljati enotni kriteriji, ker se le na ta način lahko izognemo subjektivnosti ocen. Kriteriji, po katerih bo komisija ocenjevala delo, pa morajo biti vnaprej določeni in poznani celotnemu kolektivu. Zbrani, kategorizirani in urejeni elementi omogočajo komisiji, da poda predlog globalne ocene o kvalitativni učiteljevega dela.

Poti, po katerih naj bi komisija sama neposredno prišla do podatkov o učiteljevem delu, so lahko različne. Na primer:

Naturalne dajatve in vprašanje učne obveznosti

Naturalne dajatve so v administrativnem sistemu nagrajevanja za prosvetne delavce, ki so jih imeli, predstavljale bistveni del plače. Z novim sistemom nagrajevanja se postavlja vprašanje, ali naj ta — v svojem bistvu fevdalni način — še obdržimo, ali ga je potrebno spremeniti in v denarni vrednosti stimulirati človeka na določenem delovnem mestu, tako kot si dejansko s svojim delom tudi zasluži. V naši republiki je glede tega vprašanja dokaj neenotna situacija. Nekateri skladi za šolstvo so naturalne dajatve ukinili in jih spremenili v denarno vrednost, medtem ko so drugi še vedno obdr-

žali naturalne dajatve. Razlog za to, da so še vedno obdržali naturalne dajatve, je predvsem v tem: če spremenijo te dajatve v denarno vrednost in to prištejejo k osebnim dohodkom, morajo od tega plačevati vse prispevke, če pa plačujejo učiteljem stanovanja in kurjavo, so to materialni stroški, od katerih ni treba plačevati prispevkov. Razumljivo, da se tudi kolektivi branijo, da bi za ta del osebnih dohodkov morali sami plačevati prispevke, če bi jim sklad za šolstvo priznal samo denarno vrednost dosedanjih naturalnih dajatve, brez dodatka za prispevke. Vsekakor smo mnenja, da je na-

Izdelati merila za kvaliteto dela

Vprašanje kvalitete dela je še najmanj rešeno. Sprejeli smo načelo, da se ta element mora upoštevati kot bistveni element pri formiranju osebnega dohodka po delu. Vendar je od sprejetega načela do realizacije težava pot. Največja težava je objektivno vrednotenje kvalitete pedagoškega dela. Ker to vprašanje ni mogoče hitro rešiti, so kolektivi za kvaliteto dela določili manjši del sredstev, ki se giblje v posameznih ustanovah od 5 do 35 odstotkov, povprečno pa le 10%. S takim stanjem ni smo zadovoljni, ker še vedno zelo veliko — lahko bi rekli glavno — vlogo imajo osebni pogoji posameznika, medtem ko so uspehi njegovega dela slabo stimulirani. Sedaj je naša glavna naloga izdelati kriterije in merila za kvaliteto dela in zagotoviti večji odstotek sredstev za nagrajevanje po kvalitativni. Mislim, da nekateri prosvetni delavci, da pedagoško delo ni merljivo, nikakor ne moremo osvojiti, pač pa nasprotno smatramo, da bi kolektivi morali intenzivno začeti reševati ta problem, pa čeprav nimamo dokončno izdelanih meril za vrednotenje. Vzporedno s prakso pa je nujno ta problem strokovno proučevati in tako iz leta v leto izboljševati sistem nagrajevanja. Glavni razlog, da v tem pogledu nismo naredili več, je prav v tem, ker se do danes še noben organ ni zavel za sistematično reševanje tega vprašanja. Samo s stališči in s politično linijo tega problema ne bomo uspeli rešiti.

Da bi se vendarle premaknili iz mrtve točke, smo kolektivom predlagali nekatere elemente, ki naj bi prišli v poštev pri ocenjevanju kvalitete dela. Prav tako smo na osnovi skromnih izkušenj predlagali sistem in metode ocenjevanja oziroma vrednotenja. Po našem mnenju so ti elementi predvsem naslednji:

1. Učiteljevo delo v razredu: v prvi vrsti bi morali ocenjevati učiteljevo vzgojno-izobraževalno delo v razredu pri rednem pouku. Upoštevati je treba kvaliteto priprave za pouk, kvaliteto podajanja učne snovi, metodo podajanja, vzgojni vpliv na učence, odnos do učencev, izobraženost in vzgojenost učencev itd.

2. Učiteljevo delo pri dopolnilnih aktivnostih učencev:

organizacija in pomoč pri dopolnilnem pouku za slabše ali bolj nadarjene učence, uspehi dela pri razvijanju raznih interesnih dejavnosti, organizacija in uspeh pri delu učencev pri proizvodni dejavnosti itd.

3. Kot tretji element bi se naj upoštevalo učiteljevo delo in njegove doprinos pri oblikovanju kolektiva in strokovnem izpolnjevanju: Strokovna pomoč sokolegom z vzornimi nastopi, razpravi in itd. Učiteljev doprinos k izboljšanju metode dela, s čimer priporočamo do boljših uspehov itd.

Republiški odbor je čutil potrebo, da da kolektivom osnovne napotke in smernice, kaj in kako naj začnejo delati, predvsem zaradi tega, ker so se v nekaterih pravilnikih pojavili kot elementi za vrednotenje kvalitete dela zelo različni pojmi — na primer: število rodiljskih sestankov, ali je imel na rodiljskem sestanku referat ali ne, koliko sestankov je imel z razredno skupnostjo, kako psihološko vpliva na učence itd. Na osnovi takih in podobnih elementov pa prav gotovo ni mogoče razvijati in izgrajevati sistema nagrajevanja po kvalitativni dela.

KDO NAJ VREDNOTI UČITELJEVO DELO

Pri ocenjevanju učiteljevih uspehov in kvalitete dela morajo sodelovati tisti, ki neposredno prihajajo v stik z učiteljem kot pedagoškim delavcem. To so člani kolektiva, ki jih kolektiv izvoli in jim zaupa to nalogo. Iz učiteljskih vrst izvoljena ocenjevalna komisija mora delati na osnovi že prej sprejetega pravilnika po določenih kriterijih. Na osnovi določenih kriterijev si mora komisija neposredno sama in v sodelovanju z upraviteljem — kot pedagoškim vodjem — pridobiti podatke o učiteljevem delu in njegovih uspehih. Komisija mora pri svojem delu upoštevati tudi mnenje pedagoškega svetovalca, če ta njegovo delo pozna in če lahko da mnenje o učiteljevem delu. Prav tako lahko upošteva mnenje drugih, kot so: razredna ali šolska skupnost, posamezniki, rodiljski, šolski odbor ali posamezni člani šolskega odbora. Ko komisija

Z nekaj besedami želimo opozoriti na nekatera vprašanja, ki se pojavljajo ob delovanju družbenega sklada za šolstvo. Pozornost zaslužijo predvsem naslednja tri vprašanja:

1. Viri oz. sredstva družbenega sklada za šolstvo

2. Delitev sredstev sklada za šolstvo med koristnike in koristni-ke sklada

3. Samostojnost sklada in sestava upravnega odbora sklada za šolstvo

Kar zadeva vprašanje virov oz. sredstev družbenega sklada za šolstvo, moramo reči, da sredstva, ki se stekajo v ta sklad po 43. členu temeljnega zakona o financiranju šolstva, niso čvrsto odrejena oz. postavljena. Dejstvo je, da predstavlja delež iz občinskega proračuna bistveni del sredstev celotnega sklada. Tako je večji del teh sredstev še vedno odvisen od zmogljivosti, predvsem pa od razumevanja in dobre volje posameznega občinskega ljudskega odbora. Če občinski ljudski odbor smatra, da so potrebe na drugem področju večje, pač določi v sklad za šolstvo iz svojega proračuna nižji procent.

Drugi viri, ki jih predvideva 43. člen temeljnega zakona o financiranju šolstva, pa so, lahko bi rekli, vsaj po svojem obsegu več ali manj fakultativni. Odvisni so od tega, kolikšen odstotek bo občinski ljudski odbor namenil za sklad za šolstvo in v kolikšnem odstotku bodo predvidena sredstva realizirana. Za letos n. pr. že vemo, da sredstva, ki so namenjena za sklad

iz dopolnilnega proračunskega prispevka, ne bodo dosežena, ker so bila planirana na osnovi 25—30% povečanja osebnega dohodka.

Zato smatramo, da 43. člen temeljnega zakona o financiranju šolstva ni dober, ker virov oz. sredstev, iz katerih se oblikuje sklad, določeno ne opredeljuje. Iz prakse namreč vemo, da je vsaka neopredeljenost zelo problematična in nesigurna. Prav ta neopredeljenost virov oz. sredstev pa zavaja nekatere občinske ljudske odbore in upravne odbore skladov za šolstvo, da predvidevajo vse preveč takih virov in tako postavljajo v proračune dohodkov sklada vse preveč nesigurnih postavk. Zato se ne hote postavljajo vprašanje, ali bodo skladi sposobni izpolniti svoje obveze do koristnikov sklada. To vsekakor močno utesnjuje sklade in ne dovoljuje nobene možnosti rezerve, kaj šele, da bi sklad z majhnim stimulacijo izvedel diferenciacijo šol po kvalitativni oz. uspehu dela. Iz tega izhaja resen problem, da družbeni sklad za šolstvo ne nastopa kot pogodbeni stranka v imenu družbe s šolo kot izvrševalcem družbenega dela, temveč nastopa le kot navaden »razdeljevalec« sredstev izobraževalnim zavodom v mejah možnosti na osnovi kriterijev kategorizacije.

NEKAJ BESED O KATEGORIZACIJI

Kategorizacija izobraževalnih ustanov je bila v Sloveniji zelo različno izvedena. Nekateri občinski ljudski odbori so izvedli samo ma-

terialno kategorizacijo, nekateri občinski ljudski odbori pa celotno, t. j. materialno in personalno kategorizacijo. V bistvu pa med obojema ni nobene razlike, saj je upravni odbor sklada tudi tam, kjer so kategorizirali celotne potrebe, čvrsto postavil procent, ki ga mora koristnik sklada odvojiti za materialne izdatke. S tem hočemo poudariti ugotovitve, da so v letošnjem letu le maloštevilni kolektivi res samostojno delili celoten dohodek, saj so ga dejansko razdelili predhodno že upravni odbori sklada. Zato je razumljivo, zakaj so ostali izdelani pravilniki o oblikovanju dohodka in delitvi čistega dohodka v večini primerov le formalen akt, čeprav predstavlja prav ta pravilnik osnovo za vse druge (n. pr. za pravilnik o delitvi osebnega dohodka).

Medtem ko so občinski ljudski odbori stremeli dobiti čim objektivnejše normative za materialno kategorizacijo, so pri personalni kategorizaciji izhajali iz starih plačilnih razredov in na decembrski osebni dohodek 1. 1961 dodali povprečno 23%. To bo treba že v prihodnjem letu nujno popraviti. Menimo, da bi morala kategorizacija sloneti predvsem na naslednjih objektivnih kriterijih:

a) številu pedagoških učnih ur
b) številu učencev
c) številu oddelkov
d) značaju šole

e) dopolnilni izobraževalni dejavnosti, ki se danes sploh ne upoštevajo.

Za pravilno materialno kategori-

zacija bi morda kazalo ustanoviti pri skladu za šolstvo tehnično službo, ki bi bila sposobna objektivno oceniti dejanske potrebe posameznih koristnikov sklada. Dogaja se, da brezhibno opremljena šola dobi več sredstev kot slabo opremljena. Ob tem želimo opozoriti tudi na problem amortizacije opreme in učil ter nepremičnin. Po našem mnenju bi morali reševati to vprašanje s posebej določenimi namenskimi sredstvi. Pojavljajo se tendence, da bi se sredstva amortizacije opreme in učil združevala v skladu za šolstvo. Menimo, da je to popolnoma nepravilno, saj s tem zanikamo vlogo kolektiva kot šolskega odbora izobraževalne ustanove pri gospodarjenju in upravljanju ustanove.

Drugo pa je vprašanje amortizacije nepremičnin. Po našem mnenju naj bi del amortizacije ostal šolam za normalno vzdrževanje zgradb, ostali del pa bi se lahko v občini združeval za smotno izgradnjo novih izobraževalnih objektov, vendar le v sporazumu s prizadetimi ustanovami.

Vprašanje investicij za novogradnje pa bi morali reševati deloma iz sklada negospodarskih investicij, predvsem pa iz sklada za stanovanjsko izgradnjo, v katerega se sredstva vedno stekajo. To velja predvsem za stanovanjska naselja, ki se grade po urbanističnem načrtu. Poznan je primer, da bodo v šolskem okolišju neke občine v Sloveniji izgradili v prihodnjem le-

(Dolge na 4. str.)

PLENARNA SEJA REPUBLIŠKEGA ODBORA

(Nadaljevanje s 3. str.)
tu okoli 1200 novih stanovanj, ne da bi ob tem razmislili tudi o gradnji nove šole, čeprav že sedanja osnovna šola gostuje v prostorih šole druge stopnje.

O KORISTNIKIH SKLADA ZA ŠOLSTVO

Po 2. členu Temeljnega zakona o financiranju šolstva se financirajo iz tega sklada vse šole, včevši višje in visoke šole ter akademije, šolski centri, centri za strokovno izobraževanje delavcev, delavske in ljudske univerze ter izobraževanje in vzgoja vseh drugih oblik, ki imajo trajnejši značaj. Prav tako se financirajo iz družbenega sklada za šolstvo tudi predšolske

ustanove in domovi za učence oz. študente.

V praksi pa ugotavljamo, da se poleg zakonitih koristnikov pojavljajo še vrsta drugih, odn. da se iz sredstev sklada krijejo stroški za vzgojno delo v počitniških kolonijah, za vzgojno dejavnost v rehabilitacijskih zdravstvenih zavodih za otroke, iz sklada se krijejo prevozní stroški učencev do šole, stipendije, celo šolske mlečne kuhinje itd.

Menimo, da se krog koristnikov vse preveč širi in da posamezni občinski ljudski odbori s tem razbremanjuje svoje proračune. Na drugi strani pa lahko ugotovimo, da izpadajo tisti koristniki sklada za šolstvo, ki so do sredstev po zako-

nu opravičeni, tako n. pr. vzgojno varstvene ustanove ter delavske in ljudske univerze.

Poseben problem predstavlja financiranje zavodov za prosvetno pedagoško službo. Smatramo, da ti zavodi spadajo med koristnike sklada za šolstvo, vendar, dokler so sredstva tako omejena in fakultativna, bi jih morali financirati občinski ljudski odbori iz svojih proračunov.

In na kraju še nekaj besed o samostojnosti in sestavi upravnega odbora sklada za šolstvo.

Cepprav ugotavljamo, da je storjen korak naprej in ne bi mogli pavšalno trditi, da so upravni odbori sklada za šolstvo podaljšane roke občinskih ljudskih odborov oz. njih finančnih služb, smatramo,

da nakazani problemi zavirajo samostojnost in vlogo upravnega odbora sklada. Z rešitvijo vprašanja sredstev sklada bo rešeno po našem mnenju tudi vprašanje samostojnosti upravnega odbora.

Po našem mnenju so upravni odbori tudi vse preveč predstavniki sestavljeni. Smatramo, da bi v upravnem odboru morala biti vsaj 1/3 koristnikov. Čeprav je to družbeni sklad, ki ga upravlja upravni odbor v imenu družbe, ni pravilno zanemarjati vloge koristnikov. Brez dvoma bi koristniki mnogo lažje ocenili objektivne potrebe posameznih izobraževalnih ustanov. Delitev sredstev bi bila vsekakor bolj življenjska od še tako na objektivnih merilih izdelane kategorizacije.

Študij predosnutka ustave na tehniški šoli za strojno stroko

12. novembra 1962 smo začeli z javno razpravo o predosnutku nove ustave na Tehniški šoli za strojno stroko v Ljubljani. Razprave in diskusije se vrše v okviru mladinskih ur — enkrat tedensko — v vsakem razredu in bodo trajale predvidoma do srede januarja.

Razpravljanje je ločeno po razredih, tako da pride do izraza tudi mnenje posameznega učenca, njegova splošna izobrazba, njegovo dojemanje razvojnega poti našega družbenega življenja in podobno.

Lahko rečemo, da je zanimanje za ta predosnutek precejšnje, saj poteka celotna razprava tako, da izgubijo učenci občutek, da so v šoli, in se vživijo v položaj občana, ki je na zboru volivcev, ali pa na kakšnem družbenem zborovanju. Le na ta način pride do izraza prava javna razprava. Ni mogoče trditi, da prihajajo v tej razpravi na dan individualne težnje, tako glede ekonomskega položaja razpravljočega ali njegovih staršev. Dijake živo zanima položaj občana v njegovih svobodah, pravicah in dolžnostih. Vsa razprava o dosedaj obdelani stvari poteka načelno in kaže, kako učenci dojemanje razvojnega pot našega življenja, posamezne faze v tem razvoju in pa okoliščine, ki so vplivale na to razvojnega pot. Dobro razumejo, da bodo sami enkrat stopili v življenje, da bodo sami upravljali in ustvarjali, da bodo kot občani sodelovali neposredno pri izvrševanju oblasti. Prav zaradi tega pa tudi lahko spremljajo tolačenje predosnutka ustave, sprašujejo in dajejo mnenja.

Nekateri si zapisujejo misli, mnenja in vprašanja, drugi hočejo zopet z dviganjem rok dokazati, da so željni povedati, kaj in kako razumejo posamezne pojme, bodisi take iz prejšnje ustave in

ustavnega zakona, bodisi iz predosnutka.

Ne moremo skriti zadovoljstva, da so mladinske ure, v katerih razpravljajo o ustavi, sproščene, zares mladostno sproščene. Vse preveč ena sama misel: spoznati novo, vedno novo.

Resnost, zadržanost in zrelost pa spremljajo sindikalne sestanke našega kolektiva, na katerih delovni kolektiv profesorjev in predavateljev razglablja o življenju, katerega osnovne črte in značilnosti so zarisane v predosnutku ustave. Dosedanji trije sestanki naše sindikalne podružnice so pokazali, kako iščejo člani našega kolektiva v tem predosnutku sami sebe kot ustvarjalci in oblikovalci mladih ljudi, ki bodo že jutri stopili v življenje kot samostojni delovni ljudje, proizvajalci in upravljalci.

Predvidenih je 6 do 7 sestankov oziroma toliko, da bo vsa snov natančno predelana.

Različna mnenja, različni pogledi, pa vendar enotna misel celotnega kolektiva: novo življenje, nova pot, razvojna pot je zapisana v predosnutku ustave.

Ta temeljni predpis pa kaže celotnemu našemu kolektivu, kakšna bo tudi razvojna pot njihovega dela, tako pomembnega dela: vzgajati človeka samo v človeka.

Fedor Bevc

Mednarodni center za šolske zgradbe

XX. Mednarodna konferenca za prosveto, ki je bila 1957 v Zenevi, je priporočila ustanovitev posebnega mednarodnega centra za šolske zgradbe. Zdej so ustanovili tak center v Lozanu. V začetku bo — verjetno dve leti — ta Center izključno dobrovoljni doprinos Švice za razvoj prosvete.

RAZPRAVA PROF. L. GABROVŠKA predsednika sveta za šolstvo LR Slovenije

Omejil se bom le na tista vprašanja, ki so pomembna za pospešitev razvoja šol kot samostojnih družbenih organizacij. Najprej bi se mogoče dotaknili mnenja nekaterih diskutantov, da naj bi se v členih zakona o financiranju šol precizirali viri za financiranje vzgojno izobraževalnih ustanov. Glede tega bi hotel sugerirati, da vaš plenum zavzame stališče, da se naj bi sredstva v občinskih skladih za šolstvo odmerjala globalno z določenim procentom od celotnih občinskih dohodkov. Kajti samo na ta način bodo lahko skladi in s tem tudi šole začele razumno gospodariti, saj bodo vedele, s kakšnimi sredstvi razpolagajo. Samo na ta način bo res zagotovljeno, da se bo dohodek skladov dvigal vzporedno s porastom celotnih dohodkov občine. Čeprav so bili primeri, da so bile izkušnje z globalno določenimi sredstvi iz celotnega občinskega dohodka v nekaterih primerih slabe in to zaradi neenakomernega dotoka nekaterih virov, ne smemo izgubiti orientacije, da z globalno dodelitvijo sredstev v občinske sklade se najbolj pospešujemo samostojnost šol.

Zavedati se moramo, da bo prišlo ponekod do določenih težav, da pa je treba iskati rešitve ne v fiksiranju virov, marveč z namerjanjem premostitvenih kreditov na globalna sredstva, ki bodo s porastom dohodka občin stalno rastle. Celotni viri, ki jih fiksno določa zvezni zakon o financiranju šol, so take narave, da bi bilo boljše, da bi o njih republike samostojno odločale.

Pri tem se odpira vprašanje, kako določiti procent od celotnih občinskih dohodkov v občinske sklade, da bodo lahko šole opravljale svojo osnovno dejavnost. To vprašanje se rešuje s kategorizacijo. Zakon o financiranju šol glede tega predvsem omenja število učencev. Izkušnje so pokazale, da je kategorizacija na osnovi števila učencev zelo praktična, če se ta kriterij smatra za edini kriterij kategorizacije. Vse kaže, da je potrebno nenehno izpopolnjevati sistem kategorizacije. Tako je že pedagoška ura lahko zelo bistveni element kategorizacije, ki ga je jemal v poštev republiški sklad za dodeljevanje dohodka višjim šolam in fakultetam.

V izpopolnjevanju sistema kategorizacije bo kazalo upoštevati hkrati več elementov za kategori-

POUDAREK NA ZAVESTNEM FAKTORJU UČNEGA KADRA

Nekaj diskutantov se je dotaknilo z navajanjem konkretnih primerov dejstva, da učitelji pa tudi šolski odbori nimajo nobenega uplogleda v priprave za dodeljevanje sredstev šolam iz občinskih skladov in da so šole s finančnimi načrti skladov postavljene pred izvršena dejstva. Tudi nekaj predlogov in zahtev je bilo izrečenih, da se ta situacija izboljša. Glede tega moram reči, da ni treba nobenih novih predlogov. Zakon o financiranju šol posveča celo vrsto členov načelu kontrole in udeležbe javnosti pri dodeljevanju sredstev šolam iz občinskih skladov. V enem od teh členov je izrecno določeno, da so upravni odbori skladov dolžni pred sprejetjem finančnega načrta preskrbeti mnenje vsake šole, ki prejema dohodek iz sklada. Šole imajo tudi pravico ugovora na delitev sredstev in mora o takih ugovorih sklepati občinski ljudski odbor.

Skratka, šole ne morejo biti glede dodelitve sredstev postavljene pred izvršeno dejstvo. Kolikor so take stvari dogajajo, je temu krivo ali slabo poznavanje določil zakona o financiranju šol ali pa pomanjkanje zavesti učnega kadra. V kratkem bo Ljudska skupščina LRS razpravljala o vprašanih reformah šolstva in učinkovitosti uveljavljanja družbenega upravljanja na področju vzgoje in izobraževanja. V tem gradivu je zelo močno podčrtana vloga zavestnega faktorja zlasti učnega kadra, brez katerega ni mogoče dosegati uspehov, za katere so sicer že dani objektivni pogoji. Zato je dvigovanje zavesti učnega kadra gotovo tudi ena od nalog sindikatov.

Dal bi še nekaj pripomb na izvajanja tov. Rudolfove iz Maribora. Zavzema se za to, da bi republiški svet za šolstvo čimprej izdal nove predpise o učni obveznosti, o učni obveznosti ravnateljev, pomočnikov ravnateljev itd. Tudi več drugih govornikov je izrazil podobne zahteve. Glede tega bi želel, da člani plenuma upoštevajo, da republiški, za šolstvo pristojni organ danes, ko gremo v zvezi z uveljavljanjem načela odhoda na široki fronti, ko ukinjamo birokratsko administrativno vlogo državnih organov in prepustimo reševanje vse več in več zadev neposrednim delavcem v delovnih kolektivih, ne moremo več urejati določenih zadev s togiimi, pozitivnimi predpisi. Gotovo sodi med take zadeve tudi učna obveznost. Sekretariat Sveta za šolstvo LRS pripravlja ustrezno

Naši učitelji na obisku v Franciji

Komisija za zveze s tujino pri Centralnem odboru Sindikata prosvetnih in znanstvenih delavcev Jugoslavije je skupaj s Prosvetno ligo Francije organizirala odhod skupine 22 jugoslovanskih učiteljev v Francijo. Skupina je že odpotovala. Program obiska predvideva sprejem v pariški občini in v francoski prosvetni ligi, dalje obisk Pedagoškemu muzeju, ene izmed pariških osnovnih šol ter ene izmed osnovnih šol v okolici Pariza. V desetih dneh svojega obiska bodo naši učitelji obiskali tudi neko učiteljsko, Psihiatrični center Federacije prosvetnih delavcev in pa založbo SUDEL.

»KRIZISCE« — ilustracija v knjigi Dragana Lukića »Dečki, deklice in odrasli«

Televizijo tudi za osnovno šolo ...

Kmalu bo minilo dve leti, ko sem v Prosvetnem delavcu bral zadnji sestavek o uvajanju televizijskih oddaj za osnovnošolsko mladino. Mnogi prosvetni delavci smo bili veseli vsebine tega članka, saj nam je napovedal v najkrajšem času novo učno-vzgojno sredstvo. Vemo namreč, da so se radijske šole oddaje za vse tri stopnje osnovne šole kar dobro obnesle in zato smo tem več pričakovali od televizijskih šolskih oddaj. Radijska šola si je utirala pot v naše šole takrat, ko so si šole začele nabavljati svoje radijske sprejemnike, in ker živimo sedaj v času, ko šole nabavljajo tudi TV sprejemnike, pričakujemo ustrezen šolski program na televiziji. Kolikor mi je znano, so ravno podeželske šole prve, ki so začele nabavljati televizorje. V naši občini je med 10 šolami kar 7 takih, ki imajo lastne televizorje, ali pa v njihovih prostorih nameščeni televizorji družbenih organizacij. V celi občini so torej le še tri šole, katerih učenci ne morejo spremljati TV programa.

Šola, na kateri delam, ima televizor že dve leti. Takoj po nabavi televizorja smo organizirali oddaje za naše učence. Učenci imajo možnost ogledati si vse predstave, ki so namenjene njim. Ustanovljen je TV krožek, za ka-

tereja je odgovoren nekdo iz učiteljskega zbora. Ta je navzoč pri vseh otroških oddajah in se z učenci pogovarja o vsebini programa in tudi o željah učencev v zvezi s TV programom. Tudi učitelji se pogosto pogovarjamo o TV programu in posledica teh pogovorov je ta sestavek.

Do sedaj smo ugotovili, da so nekatere otroške TV oddaje kar dobre. Otroci se za njih zanimajo in jih z veseljem pričakujejo. Ni so izbirčni in gledajo vse po vrsti. Vseč jim je oddaja o BUTALCIH, ker se je ob njej mogoče iz srca smejeti, vseč jim je oddaja iz serije ROBIN HOOD in oddaja iz serije VETER. Ob glavna junaka teh oddaj izredno vzgojno vplivata na otroke in znajo otroci vsebino zelo dobro obnoviti, čeprav včasih ne umejejo prebrati podnaslovov. Enako radi sprejemajo otroci letošnjooddaja NB-21, ki obravnava partizansko mornarico. Največ težav je v tem, da otroci ne razumejo srbohrvaščine. Pri teh težavah lahko učiteljev prevod le delno pomaga. Mnogo boljše bi bilo, če bi imeli kaj več oddaj v slovenščini. Za slovenski TV program, ki je namenjen šolski mladini, moramo na žalost ugotoviti, da je izredno skromen. To lahko trdimo tembolj, če ga primerjamo s programom, ki je namenjen odraslim. Upal bi si tr-

dit, da je šolska mladina bolj zastopana med TV gledalci, kot so odrasli. Zato pa se mi zdi, da bi ji bilo treba dati vsaj nekoliko obširnejši program. Res je sicer to, da je v programu za odrasle marsikaj primerno tudi za šolsko mladino. Marsikatera oddaja odraslih sploh ne zanima, otroci pa bi jo z veseljem gledali in jo tudi s pridom uporabili. Pri tem moramo omeniti, da so mnoge teh oddaj časovno neprimerno razporejene in zato šolski mladini nedostopne. Iz lanskega leta se prav dobro spominim oddaje o Kroparskih kovačih, ki je bila na sporedni okrog 22. do 23. ure. Otroci ne na žalost niso videli. Nekaj dni potem sem govoril s kolegom s sosednje šole. Ugotovila sta, da bi bila ta oddaja zelo primerna za TV ŠOLO, saj bi bila odlično dopolnilo k učnemu programu. Prav tako se spominjam oddaje, ki je imela naslov NASE MORJE. Tudi ta oddaja je bila na sporedu v poznih večernih urah, po svoji vsebini pa bi bila odlično dopolnilo k učnemu programu za srednjo stopnjo. Takšne oddaje, ki jih v programu sicer ne manjka, bi bilo dobro razporediti v času, ki je za osnovnošolsko mladino primeren. Mogoče bi jim lahko dali tudi drugačen naslov ali pa jih uvrstili v posebno oddajo, ki bi jo imenovali npr. TV v ŠOLI, kot imenujejo take oddaje v Zagrebu. Razen tega bi bilo treba učiteljem posredovati vsebino oddaj za otroke tako, kot nam PD posreduje vsebino radijske šole. Verjetno bi se to dalo kar na isti

prilogi, ki bi potem izhajala bolj pogosto.

Predlagam torej, naj tudi RTV Ljubljana uvede v svoj program TV šolo, kot jo ima že dalj časa RTV Zagreb. Zagrebške šolske oddaje spremljam že skoraj dve leti. Ne bi sicer mogel trditi, da je ta program odličen, je pa dober in škoda, da se ga zaradi neznanja srbohrvaščine ne moremo posluževati tudi mi oziroma naši učenci. Šole srbohrvaškega jezikovnega področja so torej v tem pogledu veliko pred nami, čeprav je pri nas sorazmerno več šol opremljenih s televizorji.

Čudno se mi zdi, da so odgovorni tovariši pri RTV Ljubljana pozabili na šolske oddaje, ali pa jih vsaj odinili na stran za določen ali nedoločen čas. Že pred štirimi leti mi je o razvoju jugoslovanske in slovenske televizije precej pripovedoval eden izmed inženirjev RTV Ljubljana, ko sva se slučajno vozila skupaj z vlakom. Po tem razgovoru sem bil prepričan, da bodo tudi šolske TV oddaje prišle v poskusni program. Ker jih po tolikem času še vedno ni, se mi zdi tembolj pravilno oziroma opravičeno sprožiti to kot problem, za katerega rešitev se zanimajo mnogi prosvetni delavci v Sloveniji.

Če so mogoče finančne težave vzrok, da še vedno nimamo šolskih TV oddaj, se zavzamam za to, da se uvedejo na račun katerega koli drugega programa, ki bi ga bilo mogoče delno skriti. Meni in še marsikomu se zdi, da bi bile šolske TV oddaje družbeno mnogo bolj pomembne kot razni pre-

nosi nogometnih tekem ali prenosni popevki iz Opatije in podobno. Učitelji in učenci bi take oddaje sprejeli z velikim veseljem in bi bila publika gotovo enako številna, kot pri drugih oddajah, če bi bila bi hvaležnejša, denar, ki ga družba daje za televizijo, pa bi bil mnogo bolj koristno naložen kot kjer koli drugje.

Da ne bi imeli za začetek posebnih težav pri izbiranju programa, je popolnoma razumljivo, saj je na razpolago veliko število filmov domače proizvodnje o našem gospodarstvu in družbenem življenju, o NOB, o prirodnih lepotah naše domovine itd. Ko bi bil program uveden, bi bilo seveda treba razmišljati o čimbolj aktualnih temah, vendar tudi v tem pogledu ne bi bilo posebnih težav. Prepričani smo lahko, da bi prosvetni delavci z veseljem sodelovali pri pripravljanju šolskih TV oddaj.

Menim, da je za reševanje tega problema v prvi vrsti poklicana RTV Ljubljana. Prav tako pa bi v zvezi s tem lahko nekaj pokrenil tudi Zavod za napredek šolstva LRS. Če nič drugega, bi lahko dal vsaj sugestije za uvedbo programa. Mogoče bi se bilo treba zanimati za izkušnje s TV šolo v Zagrebu. Vsekakor pa bi moral nekdo razpisati anketo po naših šolah. Šole naj bi na anketo odgovorile o številu TV sprejemnikov, o izkoriščanju le-teh, sponzorih naj bi mnenje prosvetnih delavcev o uvajanju televizije v šolo, o učno-vzgojnih uspehih, ki naj bi jih pomagala dosežati tudi televizija itd.

V zvezi s tem problemom bi rad omenil še dejstvo, da je malo šol v Sloveniji, ki imajo ozkotračne kinoprojektorje. Še manj pa takih šol, ki bi si lahko privoščile vsaj enkrat tedensko predavanje šolskih poučnih filmov. Televizija bi nam torej lahko bolj uspešno služila, kot nam ponekod lahko služijo ozkotračni kinoprojektorji, ki so veljali skoraj pol milijona din.

Ko bomo imeli ustrezen šolski TV program in vnaprej tudi njegovo vsebino, bo na marsikateri šoli ustanovljen TV krožek, ki bo postal vsekakor ena izmed važnih svobodnih aktivnosti učencev na šoli. Učitelji se bodo z veseljem lotili in s pridom uporabljali TV kot učni pripomoček ali dopolnilo k učnemu programu pri tem ali onem predmetu, slovenska televizija pa bo dobila nov krog vseh gledalcev in poslušalcev.

Če o navedenih primerih, predvsem pa o družbenem pomenu šolske televizije resno razmislimo, potem bi težko našli odgovor, zakaj te oddaje v slovenski televiziji še niso uvedene. Predvsem pa mislim, da bodo navedbe mojega sestavka našle med prosvetnimi delavci mnogo enakih mnenj in s tem opravičenost zahteve po čimprejšnji uvedbi TV programa za šolsko mladino.

Upam, da mi prizidejo tovariši ne bodo zamerili, ker sem se oglašal, saj sem to storil z dobrim namenom, da bi opozoril na problem, o katerem mi je bilo vredno spregovoriti nekaj besed pri odgovornih forumih.

Vinko Haložan

POROČILO O NAJVAŽNEJŠIH PROBLEMIH ŠOLSKE REFORME

Osnovne družbene in ekonomske temelje za šolsko reformo, na kateri smo začeli sistematično delati leta 1953, ko je zvezna ljudska skupščina imenovala v ta namen posebno komisijo, vsebuje v glavnem naslednje gradivo:

— Predlog o sistemu izobraževanja v FLRJ, ki ga je leta 1957 na podlagi široke razprave pripravila omenjena zvezna komisija, formulira načela za izvajanje šolske reforme.

— Splošni zakon o šolstvu, ki ga je sprejela zvezna ljudska skupščina leta 1958, predstavlja pravi izraz predloga komisije za reformo šolstva. Zakon določa učno-vzgojne smotre ter sistem vzgoje in izobraževanja, katerega osnova je osemletna obvezna enotna šola; določa vrste in stopnje šol iznad osnovne; postavlja obveznost za organiziranje izrednega študija; uvaja prosvetno-pedagoško službo s študijsko-svetovalnim značajem namesto prejšnje inšpektorske službe s pretežno administrativnim kontrolnim značajem; uvaja družbeno upravljanje na celotnem področju šolstva. Predpisovanje učnih načrtov je prešlo v pristojnost republiknih svetov za šolstvo ob upoštevanju koordinacijske vloge Prosvetnega sveta Jugoslavije. Za ustanavljanje in financiranje šol obvezuje zakon ljudske odbore, s tem da imajo gospodarske organizacije možnost dotacij za delo šol.

— Resolucija zvezne ljudske skupščine o strokovnem izobraževanju iz leta 1960, ki v marsičem bistveno spreminja in dopolnjuje splošni zakon o šolstvu.

Resolucija podrtava predvsem pomen povezave proizvodnega dela z vsemi oblikami strokovnega izobraževanja in usposabljanja delavcev na delovnem mestu, ki naj zlasti ob neustreznih kvalifikacijski strukturi zaposlenih delavcev na racionalen način krije potrebe po določenih kadrih. Resolucija razširja pravico ustanavljanja šol za strokovno izobraževanje na gospodarske organizacije in javne službe. Vsebinska in trajanje šolanja posameznih vrst kadrov na strokovnih izobraževalnih ustanovah je stvar ustanoviteljev, republik, za strokovno izobraževanje pristojni svet pa verificira dejavnost izobraževalnih ustanov le za zahtevnejše poklice, da tako zagotovi minimalni obseg teoretičnega in praktičnega znanja in druge potrebne pogoje.

— Temeljni zakon o financiranju šolstva iz leta 1960 uvaja namesto proračunsko-administrativnega načina našemu družbenemu razvoju ustrezniji način financiranja s skladi; določa vire sredstev za dohodek skladov, ne pa višine; obvezuje ustanovitelje, da zagotove sredstva šolam za osnovno dejavnost; uvaja možnost skupnega financiranja na podlagi pogodb med interesi za delo posameznih izobraževalnih ustanov; globalno določen dohodek smejo šole samostojno uporabiti, omogočeno pa jim je tudi ustvarjanje lastnih sredstev.

Temeljni zakon o financiranju šol določa v najsplošnejših potezah prehod od nagrajevanja prosvetnih delavcev po proračunsko-administrativnem načinu (na osnovi zakona o javnih uslužbencih) k sistemu delitve dohodka po delu.

— Gradivo II. plenuma zveznega odbora SZDL iz leta 1961 (zlasti referat tovariša Milentija Popovića) vsebuje za področje družbenih služb, vključno šolstva, politične in idejne temelje, ki terjajo uveljavljanje načela dohodka.

Ko si zastavljamo vprašanje o uspehih pri izvajanju šolske reforme, se moramo vprašati predvsem, koliko smo realizirali načela, ki jih vsebuje navedeno gradivo.

Rezultate lahko strnemo v naslednje ugotovitve:

Na celotnem področju šolstva smo uveljavili družbeno upravljanje, ki je kljub mnogim pomanjkljivostim in objektivnim preprekam z močnejšim angažiranjem državljanov omogočalo reševanje mnogih problemov in pomagalo šolam pri uveljavljanju reforme. Poleg bogatih uspehov pa pomeni to obdobje množično izkušnjo v upravljanju. Ugotavljanje negativnih in pozitivnih izkušenj je pomembna podlaga za razvijanje družbenega upravljanja na višjo stopnjo sedaj, ko se šole kot družbene ustanove osamosvajajo.

Na široko prevladuje spoznanje, da je vzgoja nepogrešljiv element naporov družbe za razvijanje proizvodnih sil, kar je nedvomno trdna baza za optimistično delovanje in iniciativno prosvetnih delavcev.

V razpravah o šolstvu, ki se niso omejevale samo na učne kolektive, je že prevladalo pričanje, da je treba šolo vsklajevati z družbenimi potrebami in da šola ni stvar le prosvetnih delavcev, kar je bistveno prispevalo k premagovanju njene konservativne izoliranosti.

Z opredelitvijo mesta in vloge varstveno-vzgojnih ustanov, njihovo naslonitvijo na stanovanjske oziroma krajevne skupnosti, z razširitvijo njihovega delovnega področja na varstvo otrok do 15 let, hočemo približati te ustanove neposrednim interesom, ki naj skrbe za njihov razvoj. Varstveno-vzgojne ustanove s tem spreminjamo od prejšnjih organizacijsko togih proračunskih ustanov v družbene ustanove prožnih, krajevnim prilikam ustrežajočih oblik. Ta proces so spremljale v prvi fazi mnoge težave (zmanjševanje družbene skrbi in sredstev ter upadanje interesa za te ustanove pri starših zaradi prehoda na ekonomski račun, kar tudi povzroča nezadostno razvitost in učinkovitost teh ustanov itd.), ki narekujejo nadaljnje zavzemanje za uresničevanje zastavljenega koncepta.

Z ukinitvijo dvotirnega sistema na področju obveznega šolanja in uvedbo enotne obvezne osemletne šole smo odpravljali ostanke razredne diferenciacije v šolstvu. Skoraj v celoti smo, kar zadeva organizacijo, odpravili razliko med osnovnim izobraževanjem v mestih in na podeželju (ukinili smo nižje gimnazije; le še 13 % šoloobveznih otrok po-se še šole s kombiniranim poukom); to dejstvo je pedagoško močno pomembno za doseganje naših vzgojnih smotrov. Prišli smo do ustreznosti, našemu družbenemu razvoju bolj prilagojenih učnih načrtov, katerih smoter je vsestranski harmonični razvoj osebnosti v socialistični družbi. Dosegli smo, da danes namesto 26 % (leta 1953) z uspešnim končanje osemletno šolo blizu 60 % vpisane generacije; nadaljnje prizadevanje v tej smeri bo moralo biti vsklajeno z dviganjem izobraževalnega in vzgojnega učinka, torej z izboljšanjem kvalitete učno-vzgojnega procesa v šoli. Z vse doslednejšim uveljavljanjem zahtev, naj bo popolna osemletna izobrazba pogoj za nadaljnje splošno ali strokovno izobraževanje, se je povečalo zanimanje staršev za šolski uspeh. Če smo si leta 1953, ko smo začeli z razpravo o šolski reformi, še morali z administrativnimi posegi prizadevati, da dosežemo zlasti v višjih razredih podeželskih osnovnih šol redni obisk, danes učenci osnovnih šol po vsej Sloveniji skoraj 100 % obiskujejo pouk. Ob teh uspehih pa moramo stopnjevat prizadevanja, da izgradimo takšne odnose, vzgojni sistem in učne metode, ki bodo zagotovile uresničevanje socialističnega smotra, da naj se vsak mlad človek vsestransko razvija v skladu s svojimi sposobnostmi in nagnjenji.

V šolstvu druge stopnje smo dosegli naslednje:

Z resolucijo LS LRS o mestu in vlogi gimnazije smo prišli do jasnih pojmov o fiziognomiji te šole. Stojimo pred zahtevnimi nalogami za realizacijo novega koncepta.

S priporočilom LS LRS o bodočih nalogah strokovnega izobraževanja in na tem temelju izdelanim predlogom, ki ga je sprejel svet LRS za strokovno izobraževanje, smo prišli do jasnih konceptov, kam usmeriti reformno prizadevanje na tem področju, da bi proizvodnji in družbenim službam na najracionalnejši način zagotovili ustrezno izobražene strokovne kadre. S tem se odpirajo nove naloge za postopno uresničevanje reforme na tem področju.

Možnost izobraževanja na drugi stopnji smo povečali z razširitvijo šolske mreže, z novimi vrstami šol in s številnimi in raznovrstnimi oblikami izobraževanja ali priučevanja odraslih. Stojimo pa še pred težavnim vprašanjem, kako v skladu s perspektivnimi gospodarskimi nalogami omogočiti potrebno pripravo in vključitev v proizvodnjo sistem delu mladine, ki si po končani osnovni šoli to želi. Z uvedbo izrednega šolanja smo odprli večje možnosti za strokovno usposabljanje delovnih ljudi, vendar ostaja odprto vprašanje ustreznih študijskih pogojev.

Z ustanovitvijo novih višjih šol, z uvedbo trostopenjskega študija na fakultetah ter z inverzijo učnih programov smo napravili prve pomembne korake v reformi visokošolskega študija.

V nadaljnjem izgrajevanju

vzgojno-izobraževalnega sistema bo treba upoštevati njegovo kompleksnost od predšolskih ustanov do visokih šol, kar zahteva enotni koncept; posamezne dele te celote je mogoče uspešno reševati le z upoštevanjem medsebojne povezanosti celotnega sistema.

Na celotnem področju šolstva smo vzpostavili mehanizem šolskih skladov z upravnimi odbori in s tem ustvarili materialni pogoj za uveljavljanje principa delitve na tem področju.

V prizadevanjih za utrditev

šole kot samostojne družbene ustanove organiziramo in usposabljammo zavode prosvetno-pedagoške službe, s čimer uveljavljamo načelo dohodka tudi na tem strokovnem področju.

Kljub uspehom zlasti pri reorganizaciji vzgojno-izobraževalnega sistema pa proces šolske reforme ne teče dovolj hitro in skladno. Še posebej velja to za vsebinske spremembe pri vzgoji in izobraževanju tako glede na razvoj znanosti in tehnike kot tudi glede na naloge, ki jih na-

rekuje razvoj družbenih odnosov.

Dosedanji razvoj vzgojnega sistema postavlja v ospredje nekatere ključne probleme, katerih reševanje zahteva združenih naporov družbeno-političnih, upravnih, gospodarskih in strokovnih faktorjev, predvsem pa prosvetnih delavcev samih. Reševanje teh problemov terja vse manj splošnih deklaracij, vse več pa znanstvenih strokovnih argumentacij in ustreznih ukrepov (pri tem se omejujemo na izobraževalni sistem I. in II. stopnje).

posplošne izkušnje. Zato je razumljivo, da uvajanje načela dohodka spremljajo razne težave in napake. V iskanju meril za delitev prihaja od tega, da se delo posameznikov ne vrednoti adekvatno, kar je seveda za sleherni zelo občutljivo vprašanje, da se s sredstvi ne razpolaga dovolj odgovorno in podobno. Te in druge pomanjkljivosti imajo toliko bolj negativne posledice, kolikor poskušamo odpor proti neustreznim rešitvam enačiti z odporom proti načelu delitve sploh in kolikor si delamo utvare, da bomo le z močjo politične deklarativnosti lahko prebrskali sedanje težave in nepopolnosti delitve.

Pravilniki o delitvi osebnih dohodkov nudijo bogato gradivo in so ne glede na pomanjkljivosti in določena odstopanja od načela podlaga za še doslednejše uveljavljanje delitve po delu v ugodnejših pogojih.

Učni kolektivi, družbene in strokovne organizacije ter organi družbenega upravljanja morajo sedaj upoštevati dejstvo, da z odobritvijo pravilnika proces ni končan, ampak je treba še naprej izpopolnjevati sistem delitve. Upoštevati bomo morali, da je oblikovanje odnosov na podlagi delitve po delu proces, ki je odvisen predvsem od učnih kolektivov in zrelosti zavestnih sil v njih, zato ne teče povsod enako in ga ni mogoče z uspehom uveljaviti po administrativni poti.

Računati pa moramo z nevarnostjo, da bi sistem delitve po delu, ki se mora nujno oblikovati v praksi kolektivov, lahko stagniral, oziroma se ne bi dovolj naglo izpopolnjeval (s tem pa bi bili dani pogoji za krepitev tendence po vračanju nazaj), če ne bomo dobili dovolj spodbud z izmenjavo in posploševanjem pozitivnih izkušenj in razdiševanjem konkretnih težav pri realizaciji običnih načel.

V prvi vrsti se bo treba na podlagi prakse usmeriti v raziskovanje metod in pedagoških normativov, to je preverjenih meril za oceno uspešnosti dela prosvetnih delavcev, kar je najobčutljivejše vprašanje delitve osebnega dohodka.

Pomanjkanje izkušenj, neizdelanost meril, ostanki uradniške mentalitete in tudi nezadostno razumevanje nujnosti, humanega bivanja in daljnosežnega pomena novega načina delitve se kaže ponekod v pravilnikih o delitvi osebnega dohodka; nekatere šole še oklevajo, da bi prešle k delitvi; mnogi pravilniki so le prenašalci določila zakona o javnih uslužbencih s tega administrativno lestvico osebnih prejemkov in z minimalnimi sredstvi za uspeh; za nekatere je značilna »uravnilovka«, ki negira ali premalo upošteva razlike med izobrazbo učnih kadrov in njihovimi delovnimi izkušnjami; preohlapne določbe v pravilnikih prepuščajo delitev povsem subjektivni presoji; druga skrajnost so pravilniki, ki do podrobnosti atomizirajo delo učitelja na čisto drobne dejavnosti in ga postavljajo v vlogo lovca na točke, kar kaže na prizadevanja, da bi prišli do povsem avtomatičnega mehanizma delitve; to se dogaja zlasti tam, kjer so preveč nekritično povzemali izkušnje iz proizvodnih organizacij. Normativi za delitev so lahko samo sinteza določenih izračunov na osnovi objektivnih pokazateljev, subjektivnih spoznanj in praktičnih izkušenj.

Pri oblikovanju meril za delitev bo treba kritično premotriti tudi to, kako so v njih upoštevane pedagoška načela, ker je od tega odvisno doseganje smotrov izobraževanja in vzgoje, ki smo jih postavili kot izhodišče za reformo. V tem smislu bo treba kritično opredeliti elemente nagrajevanja v pravilnikih, kot so npr. točkovanje za vzdrževanje discipline, dosledno kaznovanje, kako te kategorije pojmuemo (zavestna disciplina ali pokornost itd.).

Načelno in kritično obravnavanje dosežkov in napak ter oblikovanje ustreznih meril in rešitev je edina učinkovita pot za premagovanje pomislekov, češ da so prosvetna, umetniška in znanstvena dejavnost take narave, da se jih sploh ne da objektivno izmeriti in da zato nima smisla uvajati načela dohodka v šolah. S tvornim idejnim razdiševanjem vprašanj o vlogi dela, smislu dela itd. bomo morali premagovati tudi poglede, da pomeni načelo dohodka komercializacijo in s tem moralno degradacijo pedagoškega dela.

Poleg že omenjenih problemov so se v prvi fazi pojavljale tudi zaostrite v odnosih med mladi-

I. Prehajanje šole iz državne v samostojno družbeno ustanovo

Gre za obsežen kompleks problemov in odnosov, za urejanje katerih imamo v uvodoma omenjenih materialih podane politično-idejne temelje in stališča, ki pa se zaradi revolucionarnega značaja in daljnosežnosti s težavo in mnogimi nihanji prebijajo v življenje.

Na prvem mestu gre za uveljavljanje načela dohodka in delitve po delu kot pogoja za resnično osamosvojitve šole.

To pomeni del celovitega družbenega procesa, ki vodi k odmiranju države in ustvarjanju skupnosti svobodnih proizvajalcev. Če bi na področju vzgoje še nadalje zadrževali administrativno-birokratske odnose, bi to neizbežno vodilo do protislovij in konfliktov; dejansko so se v odnosih med družbo in šolo že začele pojavljati razne zaostrite, kot odraz protislovja med družbenim položajem proizvajalcev v gospodarstvu in položajem prosvetnega delavca ali pa šole kot državne ustanove.

Vse to je narekovalo, da tudi področju šolstva pospešimo uveljavljanje novih odnosov na podlagi načela delitve po delu, s čimer postajajo šole družbeno in ekonomsko bolj samostojne in s tem tudi vse bolj odgovorne za svoje delo. Neposredna delitev dohodka hkrati pomeni pogoj za svobodni razvoj šol; šola v novih pogojih ne more biti več »proračunska breme«, ampak nastopa nasproti družbi kot partner, ki ima vse bolj pogodbeno in vse manj administrativno določene

pomembno, da kolektivi ter organi oblasti in družbenega samoupravljanja razumejo bistvo in cilj sedanjih procesov. Predvsem gre za to, da se ukine administrativni položaj in miselnost prosvetnega delavca, ki naj postane svobodni ustvarjalec, kar se mora odražati v njegovem odnosu do dela. Z novim položajem šole in prosvetnega delavca je nezdržljiv pasivni, kritizerski, v bistvu uradniški odnos do raznih težav; novi položaj mu daje objektivne pogoje in spodbudo, da vodi procese v šolstvu in skupno s prizadetimi družbenimi faktorji rešuje probleme in naloge na področju vzgoje. Predvsem je potrebna jasnost o teh vprašanjih med komunisti prosvetnimi delavci, člani šolskih odborov itd., da bodo lahko to preobrazbo šolstva vodili in usmerjali. Novi odnosi se uveljavljajo v boju za nove kvalitete in proti konservativnim, v bistvu birokratičnim pojmovanjem, ki izvirajo iz dolgoletne tradicije. Če komunisti ne bodo razumeli bistva in cilja sedanjih procesov, se ne bodo mogli jasno opredeljevati za stališča, ki dajejo podporo progresivnemu, ampak bodo lahko v kratkovidnem praktičizmu celo zahajali na konservativne pozicije.

O problemih delitve dohodka šolam. V sistemu neposredne demokracije družba odloča o delitvi nacionalnega dohodka in tako tudi o sredstvih za vzgojo glede na možnosti, potrebe in naloge, ki si jih zastavlja na tem področju. Ljudski odbori in upravni

Ljudska skupščina LRS o problemih v šolstvu

Sekretariat Sveta za šolstvo je skupno z nekaterimi drugimi činitelji izdelal »Poročilo o najvažnejših problemih šolske reforme«. V torek, 27. novembra, je bilo to poročilo oziroma problemi, ki jih obravnava, osrednja točka delovnega reda zasedanja republikanske ljudske skupščine. Še prej pa so razpravljali o njem skupščinski odbori. Posebno plodna je bila razprava na njenem odboru za prosveto in kulturo, na katerega so bili vabljeni tudi nekateri tovariši in tovarišice, ki se aktivno udeležujejo na šolskem področju.

Referat predstavnika izvršnega sveta tovariša Ludvika Gabrovskega, predsednika republikanskega sveta za šolstvo, in pa mnogi diskusanti so opozorili, da aktualni problemi na področju šolstva postavljajo izredno zahtevne dolžnosti pred nas vse, tako pred prosvetne delavce kot tudi pred proizvodnjo in druge činitele. Pred prosvetne delavce se postavlja predvsem ta naloga, da po svojih močeh skrbijo za boljše kvalitete pouka in da si prizadevajo pridobiti samemu učnemu in vzgojnemu delu na šolah mesto, ki mu v družbi gre. S tem v zvezi je treba nemudoma izboljšati sedanji nezadovoljiv sistem izobraževanja učnega in vzgojnega kadra.

Skupščina je ob koncu razprave o šolski problematiki sprejela naslednje priporočilo:

»Ljudska skupščina LRS priporoča učiteljskim kolektivom, šolskim odborom, ustreznim organom družbenega upravljanja in uprave v komunah, okrajih in republikah, ustreznim družbenim in gospodarskim organizacijam, strokovnim združenjem in strokovnim službam, zlasti zavodom za prosvetno-pedagoško službo, da poročilo prouče in da povečajo razpravo o njem z razpravo o osnutku zveze in republikne ustave, statutov komun in statutov šol in si ob tem zastavijo konkretne naloge, ki jih glede na razmere na svojih območjih štejejo za najbolj pereče ter jih rešujejo v skupnih naporih za učinkovito uveljavljanje družbenega upravljanja in šolske reforme.«

naloge in sredstva. S tem da učni kolektiv deli znotraj šole svoj dohodek po načelu »vsakemu po njegovem delu«, pa so ustvarjeni objektivni pogoji za svobodnejše oblikovanje učno-vzgojnega procesa in svobodnejše odnose, v katerih se sprošča pobuda in ustvarjalnost posameznika in kolektiva. S tem se vnašajo na področje vzgoje tudi določeni ekonomski vidiki, ki pa nikakor ne negirajo etičnega vidika, da je po mu materialno podlaga.

V tem težavnem obdobju prehoda šole iz državne v družbeno institucijo, ko se mora učno-vzgojni proces prilagoditi zahtevam družbenega življenja, pa je

odbori skladov so se v prvih dveh letih različno lotevali razdeljevanja sredstev. Kot objektivna merila so jemali ali dohodek, ki pripada šoli na enega učenca ali na število oddelkov, ponekod pa na pedagoško uro, pri čemer pa so imeli vselej občutek, da prava objektivna merila za delitev dohodka šolam niso našli. Ne glede na to so zbrane pri tem številne izkušnje in rešitve, nagrajeni pa tudi problemi, kar narekuje, da se takoj začne intenzivno razdiševati konkretna vprašanja in ob tem nadalje oblikovati načelna stališča. Pri določanju sredstev za vzgojne dejavnosti pa ne bi smelo iti samo

Nadaljnji pomemben korak k osamosvojitvi šole kot družbene ustanove pomeni delitev osebnega dohodka po delu. Vtem ko je v letu 1960 prešlo na ta princip le nekaj šol, je v šolskem letu 1961/62 uvedlo delitev dohodka na osnovi potrjenih pravilnikov preko 70 % vseh šol.

S prizadevanjem učnih kolektivov, družbenih političnih organizacij, organov družbenega upravljanja in še posebej komunistov je bil storjen prvi, najtežji in odločilni korak. Storjen je bil takrat, ko razen običnih načel ni bilo na tem področju nobenih konkretnih vzorov in izkušenj in ko so bile druge okoliščine zelo težavne (hkrati smo decentralizirali šolstvo, ni bilo ustrezno organizirane in usposobljene strokovne službe, reducirani so bili upravni aparati, uvajali smo novi način financiranja, osebni dohodki v prosveti so zaostajali za drugimi panogami itd.), kar je ustvarjalo komplicirano politično situacijo in je močno destimuliralo pedagoško delo.

Tega procesa ni bilo mogoče predvideti v vseh podrobnostih in konkretnih rešitvah, ki jih lahko da šole praksa in na tej podlagi

(Dolje na 6. strani)

Poročilo o najvažnejših problemih šolske reforme

(Nadaljevanje s 5. strani)

mi in starimi učitelji in profesorji, zagovorniki načela delitve in zagovorniki »miru« na pedagoško delo na podlagi uradniškega nagajevanja itd. Z odpravljanjem anomalij v pravilnikih, kritičnim presojanjem, oblikovanjem, preizkušanjem in utrjevanjem novih meril bodo morali kolektivi ustvarjati za pedagoško delo potrebno enotnost, za katero je značilen boj mnenj, konstruktivna kritičnost, demokratično sprejemanje enotnih stališč, ki jih narekujejo interesi pedagoškega dela in učitelja kot svobodnega ustvarjalca. V razvitem kolektivu take enotnosti ne more rešiti dejstvo, da zahteva delitve dohodka po delu v prosveti tudi moralni pogum za priznanje, da je delo drugega uspešnejše, da se je nekdo drug bolj trudil.

Uveljavljanje načela delitve v šolah ima pedagoški in družbeni pomen. Zato ga bomo lahko upravičili in utrdili, če bo dal dejanske rezultate v vsebini in kvaliteti pedagoškega dela. Ustreznost posameznih rešitev je treba torej presojati zlasti s tega vidika. Glede družbenega pomena načela delitve je treba poudariti, da je njegovo bistvo nezdružljivo s samovoljo posameznika, oziroma z reševanjem vprašanj, ki se tičejo oblikovanja meril in delitve, brez kolektiva. Demokratičen način dela je že sedaj vnesel v mnoge kolektive odnose sodelovanja, medsebojne pomoči, iskrenosti in druge pomembne kvalitete. Globoki humanizem načela delitve se mora vse bolj konkretno izražati v tem, da postaja vrednotenje dela glavno merilo človeka in da se uresničujejo višje etične vrednote v odnosih na podlagi dela in ne samega dohodka.

Probleme učno-vzgojne vsebine je treba torej povezovati tudi z družbenim položajem prosvetnega delavca in odnosi v učnih kolektivih. Tako je administrativni položaj učitelja nujno vplival na njegovo razumevanje socialističnih družbenih procesov, saj se je oblast, ki mu je »dajala« sredstva, pojavljala nasproti njemu kot sila izven njega, uveljavljala samopravo in adekvatnih odnosov pa je tudi bolj izven domene odnosov, v kakršnih se je nahajal sam. Sprememba odnosov v šolstvu, ko postaja vzgojitelj pomembnejši subjektivni faktor šolske politike, mora ustvariti v doglednem času povsem novo situacijo, ker odpravlja družbeno okrnjenost učiteljeve osebnosti. Novi družbeni položaj bo postavil vzgojitelja v aktiven odnos do kreiranja učno-vzgojnega procesa.

K tem vprašanjem sodi tudi odgovorno gospodarjenje učnih kolektivov z dodeljenimi sredstvi, kar naj bo formulirano v pravilnikih o delitvi dohodka. To je mogoče le tedaj, če šola ve, s kakšnimi sredstvi lahko razpolaga (mnoge šole tega še sedaj ne vedo). Kolektivi, družbene organizacije in organi družbenega upravljanja se bodo morali v interesu pedagoškega dela upreti tendencam, da se na račun pretiranih osebnih dohodkov zanemarja opremljanje šol, da se ne namešča dovolj učnih moči ali da se namešča učne moči z neustrezno izobrazbo. Glede na razvito odgovornost večine prosvetnih delavcev in uveljavljeno družbeno upravljanje v šolah bo mogoče preprečiti takšne poskuse z zavestno akcijo, ne da bi kršili princip samostojne šole.

Odnosi, ki karakterizirajo šolo kot samostojno družbeno ustanovo, se ne omejujejo samo na nov način financiranja in delitve dohodka v šoli, marveč se izražajo tudi v drugih važnih zadevah.

Med take pomembne zadeve štejejo zlasti ureditev notranjega življenja in dela na šoli, odločanje o številu in značaju delovnih mest, o sprejemanju in odpustitvi učnih moči, odločanje o učnih načrtih, bodisi da gre za prilaganje, dopolnjevanje predpisanih okvirnih načrtov potrebam okolja, bodisi v določenih primerih za samostojno oblikovanje predmetnikov in učnih načrtov.

Za ureditev notranjega življenja in dela šol so zelo pomembna pravila šol (doslej jih je sprejelo le okoli 10 % šol). Z njimi je treba urediti pravice in dolžnosti učitelja, pravice in dolžnosti učencev ter njihovih skupnosti in združenj, odnose med učitelji in učenci, odnose med šolo in šolskim odborom, organizacijski sestav šole, vzgojne ukrepe, pomoč zaostajajočim učencem, varstvo otrok, ukrepe za čuvanje družbene lastnine in podobno.

Pri uvajanju notranje zakonodaje v šolo velja posebej poudariti vsebinski pomen tega dela. Ta naj namreč izrazi skupne pedagoške poglede na nove, bolj humane odnose na šoli, izraža naj skupne napore vseh činiteljev za tako ureditev notranjega dela na

šoli, ki je v skladu z osnovnimi načeli šolske reforme in naporov za zagotovitev enotnosti učno-vzgojnega dela na šoli. Izraža pa naj tudi osvoboditev prosvetnega

delavca administrativnih spon, sprostitev njegove ustvarjalnosti, pobude in dejanskega sodelovanja.

Z oblikovanjem prosvetnih

delavcev v samostojne ustvarjalce se hkrati razvija in utrjuje samostojnost šole in ustvarja svojstvena fiziognomija vsake šole.

srečujejo vsi vzgojni faktorji in ustvarjajo čimbolj enotne poglede na naloge v zvezi z vzgojo in izobraževanjem.

Družbeno-politični faktorji morajo razvijati proces osamosvajanja in razvijanja odgovornosti šole; pri tem se morajo izogibati takšnim posegom, ki s kampanjskimi, improviziranimi akcijami, neposrednim in nepremišljenim poseganjem v učno delo, z ocenjevanjem prosvetnega delavca le po izvenšolskem delu, preobremenjevanjem s tem delom in z raznimi administrativnimi obremenitvami mimo pristojnih šolskih organov (ankete, poročila, statistike itd.) ne pospešujejo dseganje učno-vzgojnih smotrov, ampak ga celo motijo.

Zavedati se je treba, da se na procese v šoli ne more vplivati s političnimi »lekcijami«, ampak samo s povezovanjem šole z družbo in s pospeševanjem strokovno-znanstvenega proučevanja izsledkov na tem področju; družbeno-politični faktorji imajo pri tem pomembno vlogo, da odpravljajo ovire za uveljavljanje naprednih strokovno-znanstvenih spoznanj v pedagoški praksi.

Navedeni problemi in pomanjkljivosti terjajo intenzivnejšo akcijo predvsem v naslednjih smereh:

— Začeti načrtneje premagovati pomanjkanje učnega kadra. V tem ko bo v doglednem času dovolj učiteljev za razredni pouk, bomo še dolgo čutili pomanjkanje učiteljev za predmetni pouk, saj ga pri sedanjih kapacitetah VPS in drugih ustreznih šol ne bo mogoče kmalu odpraviti. Prav tako je pereče pomanjkanje učnih kadrov na šolah druge stopnje za določene deficitarne predmete (padec interesa absolventov fakultet za pedagoško službo; velike možnosti za zaposlitev teh kadrov v gospodarstvu in družbenih službah, nezadostna materialna stimulacija in vrednotenje pedagoškega dela).

Glede tega bo potrebno v republiškem merilu in na drugih nivojih, vključno šolah, voditi načrtnejšo politiko šolanja in dvigovanja kadrov, zagotavljati materialno stimulacijo z osebnimi dohodki. S kompleksnim reševanjem šolske problematike bomo morali dati učnim kadrom več perspektiv na tem področju.

— Ustvarjati bo treba močnejšo materialno bazo za učno delo. Učna sredstva so pomanjkljiva in zastarela. To zahteva več institucij, organizirano proizvodnjo modernih učil, proučevalno delo za razvijanje modernih tehničnih sredstev za pouk (radio, televizija, magnetofoni, filmi itd.), predvsem pa večje izkoriščanje obstoječih možnosti, ki jih nudijo za vzgojo in izobraževanje gledališča, kino, muzeji, znanstvene institucije itd. Pospešiti bo treba izdajanje ustreznih učbenikov.

Zahteva po širši izobrazbi kot važni zahtevi našega časa bi bila uresničljiva samo z nenehnim podaljševanjem šolske dobe, če ne bi (poleg vpliva razvitejšega okolja na intelektualno rast) ustvarjali tudi sodobnejših sredstev za pouk, kot so razna avdiovizualna sredstva, in ustreznih metod. Večina prosvetnih delavcev se v rednem šolanju ni naučila (in največkrat je tako tudi še danes) smotno uporabljati teh sredstev. Pedagoški inštitut, eksperimentalne šole, prosvetno pedagoške službe in Zavod za napredek šolstva bi morali zato pomagati s seminarji, posvetovanji in instrukcijami ter z izdajanjem primerljivih navodil in učbenikov. Vendar to ne sme zavreti učiteljskih kolektivov, da bi čakali na tako pomoč, ampak se morajo že sami orientirati na to, da si pridobijo potrebno znanje. Tudi je stvar šolskih organov, da tako zavzeto prosvetnih delavcev pospešujejo s primerno delitvijo dohodka.

— Kadrovske bo treba okrepiti prosvetno pedagoško službo z najboljimi močmi, da bo lahko opravljala svoje naloge za področje osnovnega šolstva, posebej pa še za področje šolstva druge stopnje, in za te potrebe solati sedanje in nove kadre (zlasti mlajše iz prakse). Obnoviti in razširiti bo treba mrežo eksperimentalnih šol ter intenzivneje razvijati znanstveno raziskovalno delo, ki bi neposredno služilo reformnim prizadevanjem na šolah, za kar bo treba šolati več pedagoških kadrov, kar je bilo povsem zanemarjeno.

Učni kolektivi se bodo morali bolj orientirati na vzgojna vprašanja, pri čemer ima vodilno vlogo in odgovornost ravnatelj kot pedagoški vodja.

II. Nekateri posebni vidiki odnosa med družbo in šolo

Z uveljavljanjem novega položaja šole se oblikujejo novi odnosi med družbo in šolo, spreminjajo se funkcije in pristojnosti posameznih ustanov. Ti odnosi in funkcije še niso pravno ustrezno določeni, zato je toliko važnejše, da je smer načelno jasna in da ob problemih, ki spremljajo sedanji proces, oblikujemo stališča in rešitve.

Nekateri posebni problemi tega odnosa se kažejo v naslednjem:

— Zakon o financiranju šolstva uvaja obvezne sklade za šolstvo na stopnji občine, vtem ko jih na stopnji okraja dopušča le v izjemnih primerih. Zaradi nekaterih napačnih pojmovanj te določbe in v zvezi z decentralizacijo državne uprave je prišlo do tega, da LO niso imele pravičnega odnosa zlasti do šol druge stopnje; okrajni LO so skušali prenesti vso odgovornost na ObLO in gospodarske organizacije, ti pa niso bili pripravljeni zrujevati in zagotavljati sredstev za osnovno dejavnost teh šol, češ da zajemajo mladino tudi z drugih področij.

Posledica lokalističnih stališč je bila, da so se mnoge šole znele pred skrajno neresljivimi problemi glede sredstev za osnovno dejavnost in da so bile prisiljene omejevati svoboden vpis učencem iz drugih politično-teritorialnih enot, s čimer je kršena ena osnovnih pravic državljanov.

Vsaka šola je družbena ustanova in ne lokalna »lastnina«. Družbeno politične organizacije morajo tudi na tem področju zaostri boj proti lokalizmu in usmeriti reševanje problemov na uveljavljanje skupnih družbenih interesov v dogovorih med prizadejci.

Do takih pojavov je prihajalo in še prihaja, ker se ni dovolj upoštevala temeljna zamisel o ureditvi osnovnih odnosov med družbo in šolo (osamosvojitve šole, ustrezna odgovornost politično teritorialnih enot in delovnih organizacij za delovanje šol in njihovo financiranje na podlagi gradbenega odnosa). Takšen položaj je med prosvetnimi delavci porajal nezaupanje v decentralizacijo in deatizacijo šolstva.

— Deatizacija družbenih služb, vključno šol, so LO pojmovali tudi tako, da je treba upravni aparat skriti do skrajnih možnosti; zato so sedaj upravni organi tako okrnjeni in ponekod zasedeni s strokovno tako neustreznimi kadri, da družbeni organi ne morejo dobiti potrebnih analiz o delu šol, kar otežkoča in celo onemogoča vodenje šolske politike.

— Tudi so bile vertikalne vezi v šolstvu v prvi fazi predvsem prekinjene (šola — občina — okraj — republika), kar je praktično onemogočilo ažurno spremljanje in analiziranje pojavov ter vplivanje na procese v šolah. Administrativnih odnosov niso zamenjale nove metode usmerjanja, kar je odprlo vrata subjektivizmu, ki se je negativno odražal v vsebini in kvaliteti učno-vzgojnega dela ter družbeni odgovornosti šole, hkrati pa je takšen položaj krepil težnje po vračanju k administrativnim, stabilnejšim odnosom v šolstvu. Šolstvo je splošen družbeni problem in je treba v njem zagotoviti uveljavljanje progresivnih strokovnih in pedagoških spoznanj.

— Uveljavljanje načela delitve in prosvetnega delavca kot družbenega delavca in upravljalca je sprožilo nekatera vprašanja o pristojnosti učiteljskega kolektiva, direktorja, šolskega odbora, sveta za šolstvo in upravnega organa. Pri razčiščevanju tega bi se v današnji fazi ne kazalo preveč naslanjati na strogo pravno razmejevanje pristojnosti, marveč bi bilo treba krepiti samostojnost učnih kolektivov, da bodo postopoma reševali sami vse več zadev. V tej zvezi se zaostrojuje vprašanje strokovne usposobljenosti pedagoškega kadra kot enega izmed bistvenih pogojev osamosvajanja šole.

Z osamosvajanjem kolektivov postaja naloga organov družbenega upravljanja še odgovornejša (vodenje načelne politike v vsebinskem pogledu, dajanje pobud, preprečevanje in odpravljanje neskladnosti z družbenimi interesi, usmerjanje šole v skladu z družbenimi interesi sploh). Tak

način urejanja odnosov bo omogočal in pospeševal pozitivno vplivanje tako družbenih organov na šolo kot tudi šole na družbene organe in s tem odpiral še večje možnosti za uveljavljanje naprednih težej na področju vzgoje in izobraževanja.

— Glede na to, da šola lahko realizira vzgojne smotre le ob sodelovanju z »zunanjimi« družbenimi faktorji (organizacije, društva, združenja, družina, delovne organizacije), da pa hkrati zasledujemo načelo osamosvajanja šole kot družbene ustanove, se postavljajo nekatera vprašanja odnosov med omenjenimi faktorji

in šolo v novi luči. Ti odnosi morajo temeljiti na naslednjih načelih:

Se nadalje je treba navajati šole na sodelovanje z neposrednim družbenim okoljem (družbeno-politične in druge organizacije, delovne organizacije, družina). Šola ne more biti edini faktor vzgoje in izobraževanja. Tu gre v bistvu za dva problema: na eni strani za to, da se prosvetni delavci preveč ne obremenjujejo z vsemi mogočimi vzgojnimi nalogami v komuni (razna društva in podobno), na drugi strani pa za to, da se v mehanizmu družbenega samoupravljanja v komuni

III. Realizacija učno-vzgojnih smotrov

Težišče došedanjih reformnih prizadevanj je bilo na organizacijski preobrazbi vzgojno-izobraževalnega sistema in pripravi novih učnih načrtov (zlasti za osnovno šolo in gimnazijo, vtem ko smo glede strokovnega izobraževanja šele na pol poti). Izrazito pa zaostajamo glede realizacije učnih in vzgojnih smotrov, ki predstavljajo bistvo reforme.

Ponovno je treba poudariti, da ima načelo delitve poleg družbenega še pedagoški pomen. Sistem in merila delitve dohodka šole in osebnih dohodkov je treba torej oblikovati in kritično preverjati zlasti z vidika, ali upošteva, spodbuja in omogoča kvalitetnejše pedagoško delo in boljše uspehe posameznika in šole v celoti.

Glede realizacije smotrne vzgoje in izobraževanja ugotavljamo predvsem naslednje pomanjkljivosti, ki so v medsebojni odvisnosti:

— Relativno (deloma celo absolutno) nazadovanje v šoli osvojene sume znanja glede na večje zahteve, ki jih postavljajo dosežki v znanosti, tehniki in novem načinu življenja (ugotovitveni so slabi učni rezultati posebno v materinem jeziku, matematiki, poznavanju naše družbe in tujih jezikov; neustreznost strokovne izobrazbe glede na potrebe proizvodnje). Še so velike razlike glede izobraževalnih uspehov med šolami enake vrste (šole v mestih in na deželi — kljub naglemu premagovanju razlik med mestom in vasjo; industrijske in vajenske šole itd.). Vprašanje odgovornosti in usposobljenosti učitelja za doseganje nalog pri posameznih predmetih ni dovolj zaostreno. Merila glede zahtevnosti znanja, ki naj ga zagotovi šola, niso proučena in dovolj izoblikovana. Problem se v glavnem ugotavlja z napačnega vidika — z vidika potreb višje, nadaljevalne stopnje šolanja, ne pa nalog posamezne šole kot zaključne enote — to velja tako za osnovne šole kot tudi za šole druge stopnje. Proučevanje tega problema je šele v začetni fazi.

Delovna in tehnična vzgoja bo dala šoli novo vzgojno fiziognomijo; pri tem mora šolstvo premagati mnoge začetne težave (pomanjkanje strokovnih kadrov, ustvarjanje finančne in materialne baze, razvijanje sodelovanja z raznimi faktorji — proizvodnimi organizacijami in drugimi, oblikovanje vsebine in metod itd.); poleg tega, da bo treba zboljšati sedaj še šibko materialno osnovo tega pouka v šolah (oprema delavnic), zlasti pa bo treba še iskati in proučevati možnosti za vključevanje šolske mladine v proizvodni proces, pri čemer bo treba ob širši družbeni podpori doseči razumevanje za to v gospodarskih organizacijah. Posebno važno je zagotoviti razumevanje mnogostranosti, bogastva in celovitosti smotra tega pouka (pojmovanje tehnične vzgoje kot izoliranega predmeta siromahi in pači njeno vsebino; proizvodno delo je treba v šoli podrediti pedagoškemu smotrom).

— Šola je še vedno pretežno izobraževalna, vzgojne funkcije niso poudarjene in povezane z izobraževalnim procesom. Ne dosega vzgojnega smotra glede oblikovanja celovite, harmonične osebnosti. Šibkost vzgojnega delovanja šole se kaže zlasti na področju družbene vzgoje (v tem okviru vsebinska in metodična neizdelanost predmeta etične vzgoje, poznavanja družbe, zgo-

dovine, sociologije), ki se pogosto pojmuje režimsko kot zahteva političnih organov po politizaciji in ne kot bistvena sestavina izobraževalne vsebine. V zvezi s tem je značilno, da šola premalo spodbuja uveljavljanje osebnosti učenca kot aktivnega faktorja v učno-vzgojnem procesu. K temu sodi tudi nezadostna in enostranska afirmacija skupnosti učencev, ki se postavlja zlasti kot politična zahteva, namesto kot napreden pedagoški princip. Odtod zaostri-ve s pedagogi na političnem namesto na pedagoškem terenu, anarhični pojavi med mladino in zbiranje okoli »voditeljev« za navidezne interese mladine ali pa okoli konservativnih pedagogov; vse to pa krepí konservativne pedagoške koncepcije in nezaupanje v svobodno socialistično vzgojo. Delovanje družbenih organizacij (LMS in dr.) mora podpirati doseganje učno-vzgojnih smotrov šole.

— Nismo dosegli bistvenega napredka glede učno-vzgojnih metod; še vedno je značilen verbalizem, nezadostna povezanost teorije s prakso in eksperimentalni delom (pri tem gre tako za skromno in nesodobno opremljenost šol z učili kot tudi za nesposobnost, da bi izkoriščali že obstoječe možnosti za sodobni pouk), nadalje faktografija in historizem namesto odkrivanja bistva pojavov in zakonitosti; nezadostno uvajanje aktivnih metod, ki bi razvijale pri učencih veselje do osvajanja novega znanja. Spoznanja o nujnosti posodobljanja šole v sedanjem položaju niso dala zadostnih rezultatov; kar utrjuje konservativne tendence med prosvetnimi delavci. To se izraža v diskusijah o tehnizaciji šole, torej o izpodirvanju humanističnih predmetov iz šole na račun strokovno tehničnih predmetov, v pedagoškem pesimizmu (dvoma v moč vzgoje) itd.

Prav tako še vedno prevladu-

IV. Vloga in mesto gospodarskih organizacij v sistemu izobraževanja

V sedanjem obdobju izvajanja šolske reforme se postavlja v ospredje kot eno ključnih vprašanj tudi vloga in mesto gospodarskih organizacij v sistemu izobraževanja zlasti strokovnih kadrov.

Razlogov za to je več. Na prvem mestu je sledeči: Letos je na osnovi priporočila Ljudske skupščine LRS o bodočih nalogah na področju strokovnega izobraževanja svet LRS za strokovno izobraževanje izdelal koncept o preobrazbi sistema za izobraževanje strokovnih kadrov v LR Sloveniji, ki ga je v zvezi s predlogom za verifikacijo dal v javno razpravo.

Ker je velika večina za strokovno izobraževanje zainteresiranih faktorjev pozitivno ocenila koncept reforme strokovnega izobraževanja, lahko rečemo, da stojimo pred konkretnimi spremembami na tem področju in tudi pred težkimi nalogami za njihovo uveljavitev.

Gospodarske organizacije (delavski sveti, kadrovske službe, centri za strokovno izobraževanje itd.) doslej niso pokazale pravega interesa in niso zadosti prispevale k reševanju vprašanja

izobraževanja strokovnih kadrov (tako ob obravnavanju prvostopenjskega študija na univerzi kot tudi omenjenega osnutka, ki ga je izdelal Svet LRS za strokovno izobraževanje).

Problem je v tem, da gospodarske organizacije v splošnem nimajo izdelanega koncepta lastnega razvoja (modernizacija — dvig proizvodnosti, prehod od obrtniške na serijsko proizvodnjo, usmeritev proizvodnje itd.), zato pa jim tudi ni jasno, kakšen profil kadrov v bodoče potrebujemo. Še vedno so v podjetjih močne »mojstrske« koncepcije na bazi sedanje nerazvitosti. Zaradi tega je pogoj za aktivnejši odnos delovnih organizacij v tem, da izoblikujejo lasten koncept nadaljnje usmeritve in modernizacije proizvodnje. Na tej podlagi bodo lahko dobile aktivnejšo vlogo v novem sistemu izobraževanja kadrov.

Tako bodo lahko tudi njihove kadrovske službe ugotovljale in planirale potrebe strokovnih kadrov in vodile pravilno politiko. Izdelava profilov kadrov za posamezna delovna mesta je ena glavnih nalog gospodarskih organizacij, saj predstavljajo dobro

proučeni profili neizogibno potrebno podlago za sestavljanje učnih načrtov, ki niso in ne morejo biti več zadeva, ki jo rešujejo za šolstvo pristojni republiški sveti.

V bodočem sestavu strokovnega izobraževanja bodo morale gospodarske organizacije v lastnem interesu v mnogo večji meri kot doslej razvijati svoje izobraževalne centre, katerih najvažnejša naloga je priučevanje za določena delovna mesta za tiste poklice ožjega profila, ki za njih ne izobražujejo strokovne šole, usposabljanje novozaposlenih delavcev za hitro doseganje čim večje produktivnosti in šolanje tehničnega kadra ob delu v raznih težajih, večernih šolah, preko izrednega študija na visokih šolah in podobno. Prav tako bo pri pravilni kadrovski politiki v lastnem interesu gospodarskih organizacij, da se bodo močneje angažirale za delo šol, v katerih se izobražujejo njim potrebni strokovni kadri širših profilov, pa naj gre za neposredne proizvajalce, tehnike, inženirje ali druge strokovne kadre.

To bodo storile s sodelovanjem pri sestavljanju učnih načrtov po

Poročilo o najvažnejših problemih šolske reforme

prej proučenih profilov, z ustanavljanjem lastnih šolskih centrov, s prevzemanjem soustanoviteljskih dolžnosti in pravic za take šole, za katere je več interesentov, za zagotavljanje učilnic, delavnic in laboratorijev in za zagotavljanje strokovnih učnih kadrov. Le pri taki tesni povezanosti gospodarskih organizacij z dejavnostjo šol bomo lahko dobivali s teh šol tako usposobljene kadre, da se bodo lahko z uspehom vključili v proizvodnjo.

Mobilizatorsko in koordinacijsko vlogo za organizacijo takega načina strokovnega izobraževanja bodo imele zlasti gospodarske zbornice na stopnji okraja in republike.

Preobrazba sistema strokovnega izobraževanja na osnovi takega koncepta bo naletela na mnoge težave. V gospodarskih organizacijah se namreč pojavljajo, kot nam kaže praksa zadnjih let, določene tendence, ki jih lahko označimo kot zaviralne momente pri izvajanju reforme strokovnega izobraževanja. To je tudi drugi razlog, zakaj v tem elaboratu posebej poudarjamo mesto in vlogo gospodarskih organizacij na področju strokovnega izobraževanja.

Take neustrezne tendence se izražajo zlasti v naslednjem:

— Večina gospodarskih organizacij meni, da so za izobraževalne ustanove, ki niso pri samih podjetjih, odgovorni samo organi politično-teritorialnih enot. Hkrati prihaja prav od gospodarskih organizacij največ pritožb nad kvaliteto, mrežo, kapacitetami in

opremljenostjo posameznih izobraževalnih ustanov.

— Nekatere gospodarske organizacije omejujejo, upoštevajoč samo lastne potrebe, vpis v šole, ki jih same financirajo. Največkrat je to posledica nezadostne koordinacije med gospodarskimi organizacijami in komunali ter nepravilnosti za skupno financiranje. Zato ostajajo kapacitete takih šol včasih neizkoriščene.

— Na odnose gospodarskih organizacij do strokovnega izobraževanja v zadnjem času opozarjajo tudi finančne težave, s katerimi se bori pretežen del poklicnih šol, deloma pa tudi nekatere tehnične in druge šole za gospodarstvo in družbene službe. Sicer gospodarske organizacije same ugotavljajo, da družbeni skladi za šolstvo ne zadoščajo za zagotavljanje osnovne in investicijske dejavnosti sodobnemu gospodarstvu ustrezajoče mreže strokovno-izobraževalnih ustanov. Hkrati pa je znano, da marsikatera gospodarska organizacija troši sedaj za strokovno izobraževanje manj sredstev kot taktat, ko je imela lasten sklad za kadre. Zaradi neustrezne ureditve financiranja je razumljivo njihovo stališče, da so izključno politično-teritorialne enote odgovorne za financiranje strokovnega izobraževanja. Treba pa bo najti poti, da bo zagotovljeno tako strokovno izobraževanje, kot ga rabi industrija, da bo v pogojih vsak dan večje mednarodne delitve dela lahko kljubovala konkurenčnim pritiskom inozemskih partnerjev.

Tretji razlog, da se v zvezi z izvajanjem šolske reforme dotikamo gospodarskih organizacij, je v tem, da ob ugotavljanju naglosti števila absolventov osnovnih šol (leta 1960 — 11.283, leta 1961 — 14.980, leta 1962 — 17.790), ob ugotavljanju izrednega pritiska te mladine na ustanove za strokovno izobraževanje, ob ugotavljanju, da raste iz leta v leto število prijaviteljev, katerim je bila zaradi premajhnih kapacitet odbita možnost vpisa, hkrati ugotavljamo, da gospodarske organizacije zaradi uveljavljanja načela dohodka, v skrbi za dvig produktivnosti zapirajo vrata novi delovni sili in odklanjajo doraščajoči mladini vstop v delovno razmerje. Posledica tega je, da raste število mladine, ki je sicer dovršila osemletno šolsko obveznost, ni se pa mogla vključiti niti v šole niti najti delovnega mesta v gospodarskih organizacijah. Se posebej velja to za žensko mladino.

Tako stanje terja načrtno koordinirane akcije, katere obseg daleč presega področje šolskih organov.

Pri reševanju tega problema verjetno ne bi bilo racionalno širiti mrežo šol druge stopnje do takih kapacitet, da bi z njimi dali možnost šolanja vsaj mladini, ki dovršuje šolsko obveznost (pripominjamo, da dovršitev osemletne šolske obveznosti ni isto kot uspešna dovršitev osemletke, saj le 60 % vpisane generacije uspešno konča osmi razred). Širše bo treba odpreti pot usposabljanju na delovnem mestu, pri čemer pa morajo imeti gospodarske organizacije odločilno vlogo.

Šolska telesna vzgoja in novi način financiranja šolstva

Oba kongresa telesne kulture sta že načelno rešila vprašanje šolske telesne vzgoje. Tudi šolska reforma je telesni vzgoji na osnovni šoli dala isto mesto, ki ji pripada. Radi objektivnih težav — pomanjkanja učnih moči, telovadnic in vadišč — pa še vedno ne sledimo smernicam, ki sta jih začrtala oba kongresa in novi učni načrti, ki so bili sestavljeni v skladu s šolsko reformo. Naloge telesne vzgoje v šoli se še vedno ne izpolnjujejo in še vedno čakajo rešitve.

Ze naštetim objektivnim težavam, ki ovirajo pravilno, sistematično in smotno telesno vzgojo na šolah, se je pred kratkim pridružila še ena t. j. novi način financiranja šolstva. V obrambo svoje trditve bom naštel le nekaj primerov, ki se pojavljajo po šolah.

Na neki ljubljanski osemletki sta istočasno zbolela dva učitelja telesne vzgoje. Uprava šole ni smatrala za potrebno, da bi si poiskala nadomestilo, čeprav bi ga lahko dobila. Ker imajo učenci pouk telesne vzgoje izven svojega turnusa, je bilo mnogo bolj enostavno, da je pouk telesne vzgoje odpadel. Učenci so bili mesec dni brez sistematične telesne vadbe; res pa je, da so na te šoli prihranili nekaj denarnih sredstev, ki bi jih morali porabiti za učitelja, ki bi poučeval honorarno. Na isti šoli je predavatelj telesne vzgoje odšel na drugo službeno mesto. Čeprav se je ponudil »honorarec«, so ga odslavili z besedami: »Kdo bo pa toliko plačal.« Mislili, da je vsak komentar odveč.

Športni dnevi na šolah največkrat ne izpolnjujejo tistih zahtev, zaradi katerih so bili vneseni v učne načrte. Uprave šol nimajo (beri: ne dajo) sredstev za organizacijo tekmovanj ozir. dnevnica za učitelje, ki bi vodili mladino na celodnevni izlet, ki je po učnem načrtu predpisan. Zato se športni dnevi največkrat izkoristijo za kratke sprehode, ogled muzejev, razne manifestacije in ogled tekem. Res pa je, da so taki športni dnevi najcenejši. Zgodi se, da učitelj pripelje otroke na rokometno tekmo, za katero otroci sami plačajo, vstopnino, nato pa se izgubi, zadovoljen, da so na šoli športni dnevi in da mu takrat odpade nekaj ur pouka.

Športni dnevi morajo dati otrokom tisto, česar ne morejo dobiti na rednih urah telesne vzgoje. Zato morajo biti organizirani tako, da so fiziološko in vzgojno učinkoviti in da aktiv-

no sodeluje prav vsak učenec. Športni dnevi so točno predpisani po učnem načrtu, so torej enakovredni rednim uram telesne vzgoje in vsem ostalim predmetom. Zato se morajo najti tudi sredstva, namenjena za izvedbo športnih dni.

V višjih razredih osnovne šole je praksa, da istočasno v istem razredu poučujeta dva učitelja: eden deklice, drugi dečke, kar je popolnoma v skladu z metodnimi načeli in kar zahtevata tudi specifičnosti dela z deklkami in dečki. Zadnje čase pa se po šolah pojavlja tendenca, da bi cel razred imel en učitelja, ali da bi dva učitelja imela istočasno dva razreda. Na ta način bi ena učna moč postala »odveč«, bi jo lahko odslovili, s tem bi prihranili na eni plači, vsi ostali učitelji na šoli pa bi privega v mesecu dobili nekaj stotakov več.

Po drugi strani tolerirajo deljen pouk pri tehničnem pouku in gospodinjstvu. Kakor ima ta predmet svoje specifičnosti, tako ima tudi telesna vzgoja svoje in je potrebno posebno delo z deklkami, posebno z dečki. Norme, ki veljajo za število učencev za pouk v razredu, tu ne morejo veljati. Če hočemo, da bo pouk telesne vzgoje res učinkovit, potem število telovadščičev učencev ne sme presegati številke 18—20 na enega učitelja. Največja napaka pa je, da pouk v razredu istovestimo s poukom v telovadnici ali na igrišču. V razredu imamo vse učence pred seboj in nimamo možnosti za izražanje svojih negativnih lastnosti, v razredu lahko z enim vprašanjem istočasno zaposlimo štiri-četrdeset otrok, v razredu so učenci lahko aktivni štirideset minut (šolska naloga); pri telesni vzgoji je to bistveno drugače. Čim daljša je vrsta, manjkrat pride učenec na vrsto. Zato bi vsako povečanje števila učencev na enega učitelja pomenilo korak nazaj v naši šolski telesni vzgoji. Učni, vzgojni in fiziološki učinek bi bil nedvomno manjši, prostornina že tako skromnih vadbennih prostorov po higienskih normativih ne bi odgovarjala večjemu številu učencev, nadzorstvo nad delom in popravljanje napak bi bilo težje, asistenta bi bila težja in povečalo bi se število pogoškod.

Na priporočila svetovalca za telesno vzgojo naj bi v višjih razredih istočasno v enem razredu poučevala dva učitelja (eden deklice, drugi dečke), je ravatelj neke šole v Mostah dejal: »To bi bilo pa predrago.« Zdi se

mi, da je šola v prvi vrsti postavljena zato, da nudi otrokom vse tisto, kar je potrebno za njihov razvoj in da ni ničesar predrago, če gre za zdravje in vzgojo otroka, za razvoj osebnosti, za rast mlajše generacije, na kateri bo slonel nadaljnji razvoj celotnega našega družbenega dogajanja. Mimogrede povedano, ta šola nima svoje telovadnice in tri velike vsote denarja za najemino dveh telovadnic, vendar, po pripovedovanju ravnatelja, ne dobi nič več sredstev, kot tista šola, ki ima svojo telovadnico in takih izdatkov nima.

Na neki osemletki v Siskii je imel lansko leto osmi razred samo eno uro telesne vzgoje tedensko, ker je, zaradi nekih težav, ki bi bile premostljive, šolski odbor takole sklenil. Ne vem, ali je šolski odbor kompetenten, da v taki meri posega v strokovno delo in zmanjšuje število ur nekega predmeta pod minimum, ki je točno določen po predmetniku. Predmetnik je zakon in šolski odbor je prvi, ki bi moral braniti zakonitost.

To je le nekaj primerov, ki kažejo na nepravilen odnos do telesne vzgoje na šolah. Vse te nepravilnosti — neke bolj, neke manj očitno — nastajajo kot posledica novih predpisov o financiranju šolstva, kjer vodstva šol in organi šolskega samoupravljanja nimajo posluha za telesno vzgojo. Res je, da se na načine, ki sem jih navedel zgoraj, lahko prihrani znatna denarna sredstva, vendar so ti prihranki ustvarjeni naračun otrok, njihovega zdravja in na račun razvoja celotne osebnosti otroka. Problem šolske telesne vzgoje moramo v prvi vrsti gledati s stališča koristnosti za otroke. Vsako skrajšanje sredstev na račun telesne vzgoje pomeni »barantanje« z zdravjem otrok.

Slivo Kristan

Res, stanovanje so problem

Tudi sindikat prosvetnih delavcev postopno občini je imel svoj letni občni zbor. Potekal je po vseh pravih dnevnih redih. Seje razprava pa je odkrila vrsto bolečih ran prosvetnega delavca v naši komun. Vendar ne bom poročala o neštetih težavah, ki jim imamo pri poučevanju v zvezi z dvajsetimi zastarelimi učilnicami, od urada do urada, od človeka do človeka: »Tovariši, moje enosobno stanovanje je vlažno in neprimerno za delo, kaj šele za zdravje...« Tovariš Reščič pa je v teh letih za svoje požrtvovalno delo prejel Kosovelovo nagrado, diplomu za delo, orden dela in še nešteto priznanj svojih dijakov in kolegov, ker v svojem tridesetletnem letu še vedno uspešno vodi pionirski pevski zbor. Deset let je ta tovariš upal, da bodo njegova prošnja ugodno rešili in da se bo s sinom in ženo preselil v suho in zdravo stanovanje. Zdaj je strošil svoje moči. Vse sile je pustil v šoli, v kateri res ni imel lahkega dela. Upokojil se bo, z zanimanjem se sprašujemo, če bodo pristojni organi le storili tisto, kar v desetih letih ni bilo mogoče. Velik optimizem bi zjel vse prosvetne delavce v naši komun, če bi naš tovariš dobil poleg ordena dela tudi primeren kotiček, kjer bi lahko uveljavljal pridobitke. Zelim, da bi pristojni organi pokazali več razumevanja za stanovanjske probleme prosvetnih delavcev. Razumemo, da je njihovo delo težko in da se trudijo. Razumemo, da ne moremo dobiti vsi enakrati stanovanj. Ne moremo pa razumeti, zakaj ne uvrstijo naših prošenj v neki vrstni red ostalih prošelj. Namesto bi ni red ostalih prošelj: »Ne razpolagamo s takimi stanovanji,« bi lahko odgovorili. »Vaša prošnja bo ugodno rešena takrat in takrat. Je na tem in tem mestu, poznamo se tam in tam.«

Prej ali slej o treba razumeti, da mora prosvetni delavec velik del svojega dela opraviti doma. Če nimamo toplega, zdravega doma, bodo njegove priprave za pouk površne in slabe. To pa bodo trpeli učenci. Znanje, ki bo manjkalo njim, bo manjkalo vsej naši družbi.

Tatjana Koritnik

»Za novo tovarno« — tako je poimenoval ta posnetek fotokrožek »Tone Čufar« z Jesenic, ki je prejel na letošnjem »pionirskem fotu« zanj tudi nagrado

NOVE MATEMATIČNE TABELE

Mladinska knjiga je v zbirki Kozmos izdala priročnik »Vega« — matematične in druge tabele in obratce. Priročnik sta sestavila profesorja Silvo Breskvar in Stanko Uršič in ga posvetila spominu velikega matematika našega rodu Jurija Vege.

Priročnik ima tri dele: I. del vsebuje tabele: 1. Vaznejša števila in njihovi logaritmi. 2. Kvadrati in kubni kvadrati in kubni koreni, obsegi in ploščine krogov. 3. Površine in dolžine tetiv, ploščine krožnih odsekov in izsekov. 5. Radiani izraženi v ločnih stopnjah. 6. Obratne vrednosti števil. 8. Nekateri racionalni pravokotni trikotniki. 9. Potence (4, 5, 6, 7, 8) števil od 1 do 20. 10. Faktorialni števil od 1 do 20. 11. Binomski koeficienti. 12. Briggsovi logaritmi od 1 do 1000. 13. Logaritmi obrestovalnih faktorjev. 14. Antilogaritmi ali eksponentna funkcija. 15. Naravni logaritmi od 1 do 999. 16. Funkcija ex. 17. Goniometrične funkcije posebnih kotov. 18. Naravne vrednosti trigonometričnih funkcij. 19. Logaritmi trigonometričnih funkcij.

Uporaba tabel je razložena na 11 straneh.

II. del vsebuje v glavnem enote in razne konstante za fizike in astronomije, del pa kratek repertirij srednješolske matematike.

Knjžica žepne oblike ima 133 strani in stane vezana v platno 350 dinarjev.

Knjžica je namenjena predvsem srednješolcem pa tudi vsem tistim, ki imajo opraviti z numeričnim računanjem, in bo zamenjala dosedaj upoabljen hrvatske logaritmske tabele. Dosedaj smo uporabljali v srednji šoli petdesetletne logaritmske tabele, ki pa so za večino strok preveč natančne, za nekatere specialne stroke pa premalo natančne. Petdesetletne logaritme je uporabljala samo šola. Posebnost novega priročnika je v tem, da ima štiri decimalne logaritmske tabele. Zaradi tega je obseg tabel mnogo manjši (na 4 straneh), preglednost je posebnost tabele. Le-ta je pripravljena tako, ker poteka interpolacija na isti način kot pri logaritmiranju. Iz izkušnje vemo, da se dijaki

motijo pri računanju prav zaradi tega, ker je pri antilogaritmiranju obraten način računanja kot pri logaritmiranju. Logaritmske tabele trigonometričnih funkcij so v novem priročniku podane samo za stopinje in minute in so tudi štiri decimalne, večja natančnost v srednji šoli ni potrebna. Namesto 80 strani v starih tabelah ima novi priročnik le 6 strani. Iskane v tabelah je zato mnogo hitreje. Kakor je razvidno iz gornjega pregleda, so štiri decimalne v tej knjižici vse številke podatke iz matematike, ki jih rabi v šoli. Knjižica bo dobro služila tudi profesorju pri sestavljanju nalog.

Priročnik bodo prav gotovo s pridom uporabljali tudi učenci 7. in 8. razreda osnovne šole, ki doslej niso imeli primernih tabel, ki pa so po učnem načrtu predpisane. Tabele 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 in 8 so namenjene tudi njim. Ker precejšen del učencev osnovne šole nadaljuje šolanje v srednji šoli, jim bo knjižica spremljevalca skozi vse šole.

Nekaj kritičnih pripomb: v tabelah 1 in 13 so navedeni sedemdeset-

malni logaritmi nekatereh konstant in obrestovalnih faktorjev. Ker so vse druge logaritmske tabele štiri decimalne, ni nikake potrebe po sedemdeset decimalnih. Tabela Briggsovih logaritmov je s »partes proportionales« preveč razsekana in zato preveč pregledna. S tem pa je zmanjšana ugodnost štiri decimalnih tabel. Tabela bi bila najbolj pregledna, če bi bila na dveh stolpcih. Fizikalne enote so podane nepregledno, mešani so kar trije sistemi, proti čemur se ne prestopa borimo. V elektriki manjkata dve enoti. Nekateri toplotni konstante nimajo pravih enot. V repertiriju matematike ni upoštevan novi učni načrt za gimnazije, motijo tudi nekatere napake, ki bi utegnile motiti neklicne dijak.

Posebej je treba pohvaliti Mladinsko knjigo, ki je založila priročnik v trpečni vezavi in na odličnem papirju, prav tako pa tudi tiskarno Ljudske pravice v Ljubljani, ki je knjižico natisnila v izredno jasnem in preglednem tisku.

Posvetovanje Konference delavskih in ljudskih univerz Jugoslavije

12. in 13. novembra je bilo v Zagrebu posvetovanje Konference delavskih in ljudskih univerz Jugoslavije. Prvi dan je bil posvečen vprašanju izobraževanja in izpopolnjevanja kadrov v delavskih in ljudskih univerzah, drugi dan pa vprašanju oblikovanja in delitve dohodka v teh ustanovah.

V prvem delu posvetovanja so bile (deloma povsem jasno, deloma pa bolj implicitno) med drugim izražene tudi naslednje misli:

1. Konferenca delavskih in ljudskih univerz Jugoslavije podpira stališče, ki so ga zavzeli glede andragoške problematike predstavniki pedagoških oddelkov in kateder vseh jugoslovanskih univerz na svojem posvetovanju maja letos v Zadru. Na zadrskem posvetovanju pedagoških oddelkov in kateder je bila andragogika označena kot vaja pedagogike in sklenjeno je bilo, da bo študij andragogike na III. stopnji organiziral v jugoslovanskem merilu oddelek za pedagogiko beograjske univerze.

2. Osnovno andragoško izobrazbo bi si morali pridobiti že med rednim šolanjem dijaki učiteljske ter študenti višjih in visokih šol oziroma fakultet, toda ne samo tisti, ki se pripravljajo na učiteljski oziroma proforski poklic, ampak tudi bodoči inženirji, ekonomisti, pravniki, zdravniki in drugi, kajti pri izobraževalno-vzgojnem delu z odraslimi ne sodelujejo samo poklicni prosvetni delavci, ampak v znani meri tudi strokovnjaki izven prosvetnih vrst.

3. Andragogika pa mora dobiti ustrezno mesto tudi v sistemu univerzitetnega študija pedagogike kot stroke. Kazalo bi študij pedagogike na II. stopnji razce-

piti, oziroma uvesti poleg sedanjega študijske smeri še andragoško študijsko smer.

4. Z andragoško problematiko naj bi se začela ukvarjati tudi pedagoška društva.

5. Kadrom, ki že delajo na področju izobraževalno-vzgojnega dela z odraslimi, pa nimajo ustrezne strokovne izobrazbe, bo treba omogočiti, da si pridobijo ustrezno izobrazbo in kvalifikacijo. Razen tega bo treba tudi za kvalificirane kadre organizirati nenehno izpopolnjevanje (posredovanje novih spoznanj in spoznavanje z novimi nalogami in problemi s področja vzgojno-izobraževalnega dela z odraslimi).

6. Izobraževalno-vzgojno delo z odraslimi je integralni del našega izobraževalno-vzgojnega sistema vobče. Problematika vzgojno-izobraževalnega dela z odraslimi pa je tudi zelo obširna. Z andragoški problemi se namreč srečujemo npr. tudi pri delu s pripadniki JLA, pri delu s študenti, s starši, z odraslimi bolniki, posebno z bolniki v zdravilišnih in bolnišničnih, z andragoški problemi se srečujemo tudi pri političnem delu z odraslimi,

nadalje v okviru problematike različne literature, v okviru problematike komunikacijskih sredstev, posebno področje dela obsega industrijska pedagogika, itd.

7. Doslej smo pri izobraževalno-vzgojnem delu z odraslimi dosegli lepe uspehe, toda v korist nadaljnjega razvoja našega sistema izobraževalno-vzgojnega dela z odraslimi moramo nujno začeti z obsežnejšim in organiziranim znanstvenim raziskavanjem andragoške problematike. V zvezi s potrebo po znanstvenih kadrih za raziskovalno delo na tem področju bo treba organizirati univerzitetni študij andragogike na III. stopnji. V tem smislu so zelo dobrodošla prizadevanja oddelka za pedagogiko na beograjski univerzi, ki pripravlja tak študij.

Na posvetovanju je bila poudarjena potreba po določitvi profilov kadrov v delavskih in ljudskih univerzah, da bi tako bilo mogoče pri izobraževanju kadrov ubrati ustrezne poti. Razpravljalo se je tudi o odnosu med delavskimi univerzami in izobraževalnimi centri v gospodarskih organizacijah, o funkciji delavskih in ljudskih univerz v manjših krajih in drugo. S. J.

JEJA SVETA ZA ŠOLSTVO

Učiteljska bodo postopno prešla v pedagoške gimnazije

Člani sveta za šolstvo LRS so dne 3. dec. t.l. med drugim obravnavali vprašanje usposabljanja kadra za osnovne šole. Kot kažejo podatki, imamo v Sloveniji že preveč učiteljev za razredni pouk, manjka pa nam predmetnih učiteljev; zato bo treba poskrbeti za intenzivnejše usposabljanje kadra na tistih šolah, ki pripravljajo učitelje za pouk posameznih predmetov. V bodoče bodo to pedagoške akademije. Zdaj imamo tako akademijo že v Mariboru (medtem ko jih imajo na Hrvaškem že 14). Višja pedagoška šola naj bi prešla naravnost v pedagoško akademijo, razen te pa bi ustanovili še vsaj eno. Študij na teh šolah bi trajal dve leti. Učiteljska pa bi se postopoma — s prihodnjim šolskim letom — organizirala v gimnazije, ki bi bile pedagoško usmerjene. Vpis na pedagoške akademije bi bil seveda možen tudi z drugih gimnazij.

S temi spremembami bi zagotovili učiteljskemu naraščanju temeljitejšo splošno in strokovno izobrazbo.

Ko so člani sveta govorili o financiranju izobraževalnih ustanov

v l. 1963, so prišli do sklepa, da bo sistem financiranja v bistvu isti, kot je bil letos, le s to priložnostjo, naj bi se ustanovitveni poslednje držali zakonskih določil; delež iz občinskih proračunov bi se zaradi dodatnih sredstev ne smel zmanjševati!

Na skupni seji sveta za šolstvo in sveta za socialno varstvo, ki je bila tudi tega dne, pa so razpravljali o izvajanju resolucije o nalogah komun in stanovanjskih skupnosti pri otroškem varstvu.

Za uresničenje resolucije, ki jo je v septembru 1961 sprejela Ljudska skupščina, je bilo vloženih razmeroma veliko naporov, da bi vsledili razvoj otroškega varstva z razvojem na ostalih področjih, vendar pa je treba ugotoviti, da otroško varstvo še vedno zaostaja za potrebami in obstoječimi materialnimi možnostmi. Stanje se v letu 1962 ni bistveno spremenilo. V vzgojno-varstvenih ustanovah skoraj ni otrok iz vrst ne kvalificiranih delavcev, pa tudi v celoti vzeto je odstotek otrok, ki jih starši pošiljajo v te ustanove, zelo majhen, čeprav vemo, da je varstvo otrok povsod vedno

Občni zbor Društva likovnih pedagogov

Društvo likovnih pedagogov Slovenije obvešča svoje člane, da bo občni zbor društva v ponedeljek, 17. decembra 1962, ob 9.30 v prostorih Centra za estetsko vzgojo mladine v Ljubljani, Komenskega ulica 9. Vabila z dnevnim redom bomo poslali članom pravočasno po pošti.

Vabimo na občni zbor tudi nečlane likovne pedagoge, ker bo ob tej priložnosti predavanje prof. Klavdija Zornika o temi »Iluzija in kompozicija v likovni umetnosti«.

UPRAVNI ODBOR

Pojasnilo

Uprava Prosvetnega delavca je nameravala prvi decembrski številki priložiti denarne položnice z ustreznim pojasnilom. Zaradi nesporazuma pa je ekspedit v tiskarni položnice priložil 19. številki PD. Položnice so namenjene predvsem naročnikom, ki neredno plačujejo naročnino ali pa je ne plačujejo sindikalnim blagajnikom. Zato prosimo vse naročnike, za katere poverjeniki redno nakazujejo naročnino, naj položnice izročijo le-tim.

Hkrati prosijo uprava vse poverjenike oziroma sindikalne blagajnike, naj ji naročnino za prihodnje leto nakazujejo v celoti ali pa vsaj v dveh obrokih po 200 din, in sicer 1. januarja in 1. julija, kakor to delajo že na mnogih šolah.

bolj pereče vprašanje. Zaradi neurejenega otroškega varstva se javljajo novi problemi, kot je zlasti zdravstveno nezadovoljivo stanje pri 50% naših otrok. Nekatera periferia območja naše republike so povsem neraziskana in se morajo boriti z velikimi težavami pri premagovanju zaostalosti. Pri reševanju problema otroškega varstva ugotavljajo poleg nezadostne pomoči od strani komun in krajevnih skupnosti tudi majhno pomoč strokovnih služb. To področje dela bi bilo potrebno vključiti v občinske statute in tako zagotoviti načrtnost reševanja problematike, predvsem ob izdatnejši materialni pomoči.

Svet za šolstvo je potrdil tudi predlog Zveze prijateljev mladine, naj bi vsako leto 26. septembra praznovali »dan pionirske organizacije« kot pouka prost dan.

Popravek

Komisija za učbenike in priročnike pri svetu za šolstvo LRS sporoča, da profesor Leon Detela ni bil recenzent rokopisa učbenika Spoznavanje narave za VI. razred osnovne šole (avtorja I. Krečič, B. Uratarič), kakor je pomotoma navedeno v učbeniku.

Popravek

V članku Kako je s poukom matematike, objavljenem v Prosvetnem delavcu 19/1962, omenja pisec, ravnatelj M. Batagelj, smed tem časom pokojnega Jožeta Zabkarja, ki da je bil tudi eden izmed predavateljev seminarja v Ljubljani. Sporočamo avtorju, kakor tudi vsem ostalim, da je predavatelj na omenjenem seminarju, pedagoški svetnik tov. Jože Zabkar, še krepko pri močeh. Prof. Jože Zabkar, ki je med tem časom zares umrl, ni identičen z njim.

Nace Vodnik

Kompasova velika potovanja v letu 1963

12-dnevno krožno potovanje PO SREDOZEMLJU z luksuzno motorno ladjo »Jugoslavija«

»Srečanje z Afriko«

Reka—Benetke—Dubrovnik—Itea—Heraklion (otok Kreta)—Alexandria—Kairo—Gize—Rhodos—Pirej/Atene—Split—Benetke—Reka

ODHOD Z REKE 10. MARCA 1963

Zaovoljstvo udeležencev naših dosedanjih potovanj po Sredozemlju je jamstvo, da bo tudi Vaše zadovoljstvo popolno. Prijave sprejemajo vse poslovalnice KOMPASA, kjer zahtevate vse informacije in programe potovanja!

ZALOŽBA MLADINSKA KNJIGA

Ljubljana, Titova 3

je razposlala svojim naročnikom do sedaj sledeče knjige:

ČEBELICA:

UŠINSKI:
POVESTICE O ŽIVALIH
INGOLIČ:
TONČEK BALONČEK
BEVK:
PIKAPOLONICA
BIANKI:
LAHKO NOČ, PTIČKA

SINJI GALEB:

TWAIN:
PRIGODE HUCKLEBERRYJA FINNA I.
TWAIN:
PRIGODE HUCKLEBERRYJA FINNA II.
TAUCZINSKI:
KDO JE TA ŽENA?
CURWOOD:
KAZAN, VOLČJI PES

KONDOR:

VERGIL:
ENEIDA
INGOLIČ:
OČI
DR. PRIJATELJ:
KNJIZEVNOST MLADOSLOVENCEV
PODLIMBARSKI:
POKORNO JAVLJAM

ŠKOLJKA v l. 1962:

CALDWELL:
TOBAČNA POT
JAKOPIN:
ZAROMETI
SOUTHEY:
ŽIVLJENJE ADMIRALA NELSONA
COLETTE:
ZELENO ŽITO
INGOLIČ:
MLADOST NA STOPNICAH
POMJALOVSKI:
BURZAKI
HOWE:
ODLOČITEV PRED ZORO
EREMENKO:
NA ZAHODNEM ODSEKU
MENDE:
FANT IZ BROOKLYNA
TAVCAR:
CVETJE V JESENI
AUDOUX:
MARIE CLAIRE

VSE PEDAGOGE, STROKOVNE ŠOLE, KNJITZNICE

še posebej opozarjamo, da so izšli sledeči pomožni učbeniki in šolske knjige:

Kranjc-Kandare-Zgone: ZEMLJEPIŠ za 6. razred	435 din
Petauer: ZGODOVINA za 1. razred gimnazije	690 din
Zdove: NEMŠKA VADNICA za 5. razred	500 din
SRBOHRVAŠKI IN SLOVENSKI SLIKOVNI BESEDNJAK	1300 din
dr. Pertl: KOŽNE IN SPOLNE BOLEZNI	780 din
ITALJANSKI IN SLOVENSKI SLIKOVNI BESEDNJAK	1300 din

Knjige dobite v vseh knjigarnah ali direktno pri upravi založbe, Ljubljana, Titova 3.

Državna založba Slovenije

opozarja prosvetne delavce na naslednje publikacije:

Cene Kopčavar:
Jezikovna vadnica
Tiskano kot skripta 360 din
Venceslav Čopič:
Metriki sestav in učno navodilo 200 din

PRED IZIDOM:
Marija Svajger:
Jezikovne igre
Predmetnik in učni načrt za osnovne šole (Ponatis)
Klopčič:
Metodika računskega pouka

Knjige dobite v vseh knjigarnah ali pa jih naročite naravnost pri Državni založbi Slovenije, Ljubljana, Mestni trg 26.

PROSVETNI DELAVEC

List izdaja Republiški odbor Sindikata prosvetnih in znanstvenih delavcev LRS — Izhaja štirinajstredno med šolskim letom — Ureja uredniški odbor — Odgovorni urednik Drago Ham — Naslov uredništva: Ljubljana, Kopitarjeva 3 — Telefon uredništva: 33-722, int. 353 — Naslov uprave: Ljubljana, Nazorjeva 1 — Telefon uprave: 22-284 — Poštni predal: 455-VII — Letna naročnina 400 din, za šole in ustanove 700 din — Stev. tek. rač.: 600-14/3-140 — Tiska CZP »Ljudska pravica«.

Turistično in avtobusno podjetje »KOMPAS«

prireja za prosvetne delavce in njihove svojce naslednje izlete:

• Silvestrovanje v Parizu in Budimpešti
zaključek prijav 28. novembra

V januarskih počitnicah:

• 8-dnevno potovanje z vlakom na Sicilijo
• 6-dnevno potovanje z avtobusom v Rim in Firenze

zaključek prijav 25. decembra

KOMPAS
Turistično in avtobusno
podjetje Ljubljana